

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

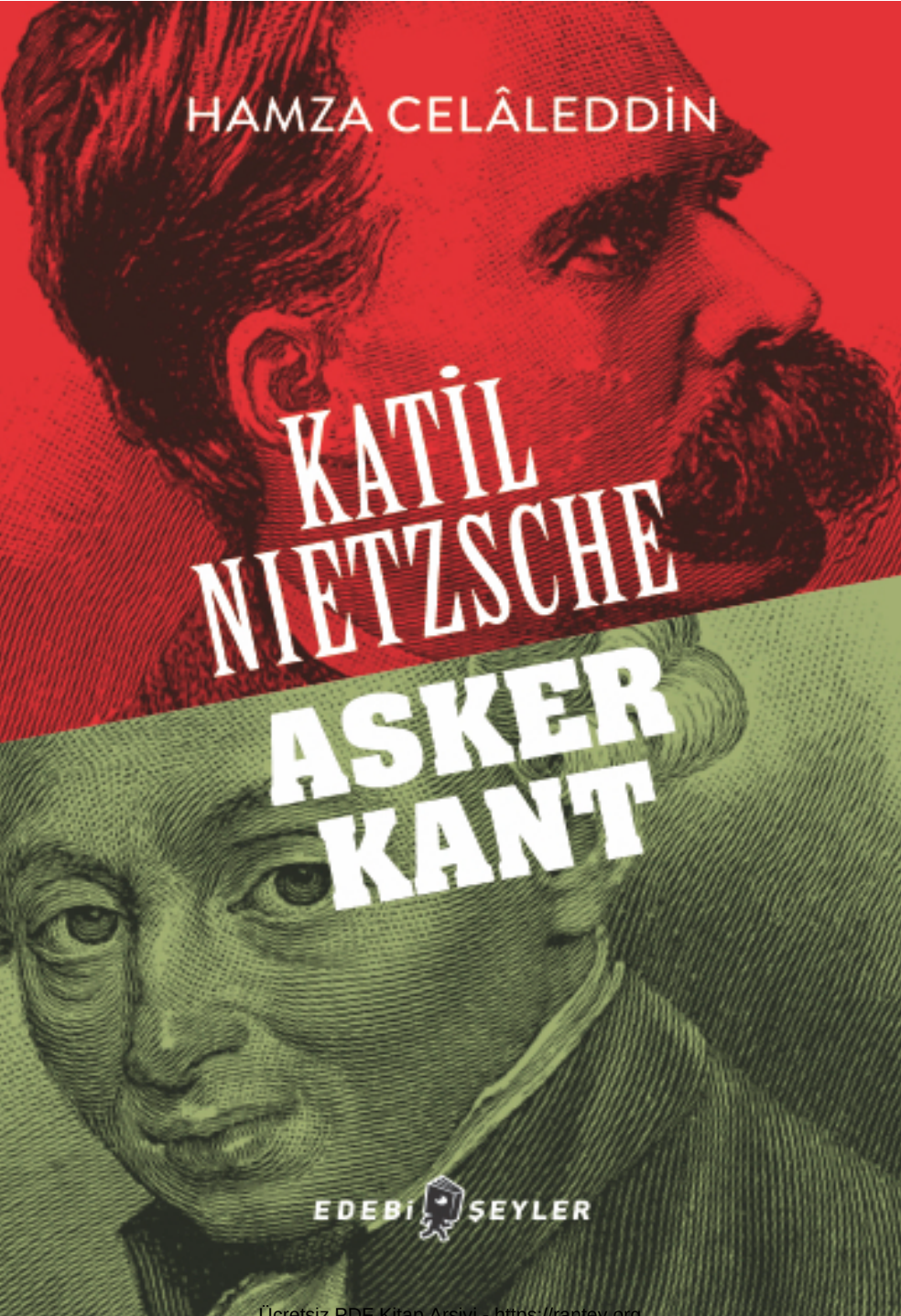
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HAMZA CELÂLEDDİN

KATİL
NIETZSCHE

ASKER
KANT

EDEBİ SEYLER

Hamza Celâleddin, 1991 senesinde Konya'da yeryüzüne gelen Hamza Celâleddin, ilk ve orta öğrenimini de burada tamamladı. Daha sonra üniversite eğitimi için Isparta'ya gitti ve burada Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe bölümünü tamamladı. 2013 yılındaki mezuniyetin ardından Konya Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimine başladı. 2012 senesinde ilk kitabı *Ağaçlar Yürürse Tanrı Koşar* yayımlandıktan sonra sırasıyla *Yeraltında Dejavu*, *Kerhanede Anarşi*, *Kaos Kanos ve Hippiler*, *Çıldırmanın Âmentüsü* ve *Koşkun Küsiye Doğru* isimli beş kitabı daha okurla buluştu. Kitaplarının yanı sıra yazıları *Düşünbil Felsefe Dergisi*, *Sancı Kültür-Sanat Dergisi*, *Mukavemet*, *Müntehâ*, *Yazarkafa* gibi çeşitli dergilerde ve fanzinlerde yayımlandı. Şu anda hayatına bir yersiz-yurtsuz olarak devam eden Hamza Celâleddin, *Kâtil Nietzsche Asker Kant* ile tarihsel-ironik bir üçlemeye başlıyor.

Hamza Celâleddin

Katil Nietzsche Asker Kant

(Mitologya Olarak Tarih ve Düşlem Olarak Dünya)

EDEBİ ŞEYLER 037

Anlatı-Mizah 001

Katil Nietzsche Asker Kant / Hamza Celâleddin

Yayın Yönetmeni: Ali Özgür Özkarcı

Birinci Baskı: Kasım 2017

Editör: Zafer Zorlu

Sayfa Tasarımı: Selin Kalkan

Kapak Tasarımı: Ömer Ozan Erdoğan

ISBN 978-605-2325-07-0

Baskı: Deniz Matbaa Mücellit - Nazlı Koçak

Gümüşsuyu Cad. Odin İş Merkezi

Kat: 2 No: 403 B Blok Topkapı / İstanbul

Tel: 0212 613 30 06

Sertifika No: 29652

©Edebi Şeyler 2017

Sertifika No: 22775

©Hamza Celâleddin

Katil Nietzsche Asker Kant - Edebi Şeyler

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılan kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Edebi Şeyler Arap Cami Mah. Yemeniciler Sok.

No: 50 Ömer Han K: 4 D: 4-5 Karaköy / İstanbul

Tel: (0212) 238 62 02 / E-posta: edebiseyler@gmail.com

İçindekiler

Önsöz	9
Zamandışı Anlatı	17
Antik Anlatı	23
Modern Anlatı	31
Modern-Postmodern Arası Anlatı	43
Postmodern Anlatı	53
Tuhaf Anlatı	61
Anlatının Anatisının Anlatıcıya Çilesine Dair Bir Başka Anlatı	77
Son Dünya Anlatısı	81
Bölüm Sonu Canavarı	85

*Yarasını tarihten sakınmayanlara,
yarasıyla övünebilenlere ve
hikâyesini arayanlara...*

ÖNSÖZ

Tarihsel Tuhaf ve İroni Payı

Evvela “tarihsel tuhaf” ifadesini izah etmekle yükümlü olduğum duygusuna kapılmakta haklı hissediyorum. Zira anlatmaya gayret edeceğim felsefe için baştan tarihyazım, hem kendi özelinden koparılıp tarihin kendisi için bir argüman olabilir hem de bu ifadenin kendi içinde taşıdığı anlam gerçekten de tuhaf karşılanabilir. Tarihi, kendisinin dışında bir şeymiş gibi okumak zihinsel eğilimimizdir. Çünkü biz şimdi hayal eden, şimdi kurgulayan, şimdi kavrayan varlıklarız. Tuhaf olan da budur: Şimdi’nin gereksiz parçaları olarak biz, şimdi dışında her konuda “kesin” bir dil üretmek gibi bir alışkanlığı, nasıl olduysa, edinivermişiz. E, mademki diyorum, bu dili oluşturmakta hiç tereddüt etmedik, konsensüsün dışına çıkıp, tarihi daha da tuhaf bir zihinsel aktivite haline getirmekte neden tereddüt edelim ki?

“Tarihsel tuhaf” ifadesini biraz daha açmama izin veriniz şimdi. Camus’nün bir sabah evinde kahvesini yudumlarken aklına Herakleitos’un Logos’unun takıldığı, bunun için Sartre ile öğlen kahvesinde buluşup onun bu konudaki fikrini aldığı, nezaket içinde başlayan Herakleitos tartışmasının birkaç saat sonra yumruklasmaya döndüğü, tarihsel olarak gerçek değildir. Böylesi bir hikâyeyi

herhangi bir yerde okumanız ise tarihsel olarak mümkündür. Böylesi bir hikâyeyi herhangi bir yerde okuyup heyecanlanmanız ise tarihsel olarak tuhaftır. Yani gerçek-imbân ve tuhaf döngüsünün her biri, dilin sınırları içerisinde başlayıp sona ermektedir. Aynı şekilde Althusser ve Lacan ya da Foucault ve Derrida hakkında birbirlerine düşmanlıkları konusunda bir yerlerde bir şeyler okuyup heyecanlandığınızda, tarihsel tuhafla ilgili süreç işliyor olabilir. Elbette işte sonunda, bu kitap “tarihsel tuhaf”ın apaçık bir ifadesi olarak ellerinizde duruyor olabilir ve belki de kötü bir okur olarak, öndeyiyi okumaz, direkt birinci bölümden kitaba girişerseniz ve felsefe tarihi konusundaki bilginiz bir sehpadan daha fazla değilse, “tarihsel tuhaf”, “tarihsel basiretsizlik” boyutunda da işleyebilir. Ki şu konuda şüphem yoktur ki, “tarihsel basiretsizlik” birçok okur için bir yaşam biçimi haline gelmiştir.

Gelebilecek olası eleştirileri baştan göğüsleyip, okuru kendisini bir felsefe otoritesi hissetme yükünden kurtararak, onu metinle baş başa bırakmayı bir yazar sorumluluğu ile önemsiyorum: Felsefe, ciddi bir iştir ve komikleştirilip “halk için” hale getirilemez. (Bilenler bilecektir, felsefenin halk düzeyine indirilmesi hususunda bugüne kadar en fazla bir sırtlanın çay demleme çabası ölçüsünde çaba göstermişimdir. Hatta böylesi bir çabanın felsefe için utanç verici olduğu konusunda da açık yürekli olabildiğimi umuyorum.) Yaptığım iş, bu gibi bir piyasanın var olduğuna dair çekinceleri taşımakla birlikte, felsefe tarihini hafife almakla itham edilemez. Bilakis, filozofun “yerinde ağırlığını” teslim etmek gibi görünmez bir gayeye bile hizmet ediyor olabilir. İlkin, kitap, filozofun filozofluğu dışında bir tarih tasavvur etmekle, filozofun kendisinden çok bağımsız olarak, tarihin kendisiyle alaya girişmektedir. Ayrıca yarı kurgu biyografi, filozof hakkında hâkimiyetimizle de doğru orantılı görünür. Yani karikatürleştirmek basitliğinde bir iş yaptığımı söyleyenler, karikatür kimseler olarak zihnimde yer edecektir. Yap-

tığım şeyin, filozofa olan saygımla doğru orantılı olduğu gerçeğinin tekrar altını çizmek gereğini duyuyorum ve eklemek gerekse: Yaptığım işle, oldukça bencil de olsa, filozofla aramızdaki bağ konusunda kendimize özgürlük alanları açıyorum. Bu alana da “ironi payı” diyeceğim. Zira neden demeyeyim ki? Fakat yine, hınzır bir kavramı ortaya bırakıp kaçmamak konusunda kendimi motive edeceğim. “İroni payı”, tarihokumanın, kendine has ağırlığının dışında, onunla ilgili entelektüel tasavvur geliştirebilmek için kullandığımız bir gereç olarak görülmelidir. Örneğin, Kierkegaard’nun Kopenhag sokaklarında yalnızgezer serseri görünümüne bir ruh olduğunu söylemek, hatta bunu biraz daha edebileştirerek “Kierkegaard sokakların gölgesinden kendisini eksik etmiyordu,” demek, tarihin “ironi payı”dır. Bunu öyle herkesin kullanamayacağı konusundaki bir ikaza girişmeyeceğim, zira hepinizin (en azından) bu konuda kendisine hâkim olacağından en ufak bir şüphem ve kaygım yok.

Öte yandan, şu yönlü bir eleştiri benim için değerlidir: Tarihi “bir kahramanlık tarihi” olarak gören bir toplum için, kahramanlık gibi bir kavramın çürütülmesinden önce, tarihi bir ironi yığınının dönüştürmek anlamlı bir iş midir? Elbette, böylesi bir sıçrama kayda değer bulunmayabilir. “Hegel kürsüye çıktı ve Schopenhauer’a –Kes sesini kütük!–dedi,” gibi bir tarih algısına karşı “O öyle olmamıştır,” demeden önce “Hegel kürsüye çıktı ama kürsü orada değildi,” demek biraz incelik yoksunu bir iştir, kabul ediyorum. Ama bu incelik yoksunluğunu, kanıksanmış incelik yoksunluğundan ayrı tutmaktan da kendimi alıkoyamıyorum. Var olan dili reddetmek, hatta onun koyu bir muhalifi olmak işine saygı duymakla beraber, alternatif bir dil sunmak işinin de –iyi yapıldığı takdirde– mühim olduğunu düşünüyorum. Bu kitapla yapmak istediğim şeyin de –en az– kötü bir alternatif olduğunu da böylece kabul ediyorum.

İmdi, tarihi bir esaret alanı olmaktan çıkarıp bir özgürlük alanı haline getirmek –ve belki daha önemlisi, tarihi erk için bir sopa olmaktan, birey için bir ayna olmaklığa davet etmek– için son derece motiveyim. Bunu tek başıma yapamayacağımı elbette gayet iyi biliyorum ve bu yüksek bilinç ile kitap boyunca güzel kedim Flora Hanım yanımda oldu, olacak. Elbet mükemmel bir tarihyazım için olmazsa olmazlar: Biraz tütün, çay ile, biraz sırt ağrısı, diri tutacaktır. Lakin son olarak kendime şu ağır eleştiriyi yöneltmeme de müsaade edin. Bu baştan tarihyazım işinde biraz taraflı davranmış ve davranacak olabilirim, yani şu ya da bu sebepten hazzetmediğim kimi filozoflara ironi kılıcımı biraz daha sert sallayacağımı itiraf etmeliyim. Bu konuda kendimi sıkımsak ve yapmacık bir objektifliğe bürünmektense, bu kusurumu en baştan itiraf ederek kendime enteresan bir özgürlük alanı açmak hem daha kullanışlı hem daha dürüstçe geliyor. Ama yine de, kusur kusurdur ve tarih kusurların toplamı...

Mitologya'nın Sabah Kahvesinden Hemen Önce Aklımıza Gelmesi Gerekliliği

Böylesi bir gereklilikle yeni tanışıyor olabilirsiniz ve bunu şaşırtıcı ya da abartılı bulmanız için haklı sebepleriniz de olabilir. Lakin şüphesiz Mitologya, içtiğiniz sabah kahvesini yeryüzü için kıymetli ve anlamlı kılan şeydir. Mitologya, bir yığındır fakat asla yığıntı değildir. Siz sabah kahvenizi içmeden evvel; bu yığının her bir parçası (örneğin Kleist'in intihar ettiği gün havanın açık mı yoksa kapalı mı olduğuna ya da Nietzsche'nin Salomé ile tanıştığında Salomé'un üzerinde ne olduğuna dair bir bilgi) o kahveye tarihsel bir rol biçebilir. Kendimizi Mitologya'nın bir parçası olarak görüp kahvemizi bu yüksek bilinç ile içebiliriz. Ama diğer bir seçenek olan, insanın kahvemizi yalnızca o günün kısır ve yavan bilinciyle içmek de ko-

laylığı itibariyle tercih edilebilir. Böylesi bir bilinç için ilginç olan, bir yandan kahvesini yudumlarken, bir yandan da dünyayı yönetebileceğine ilişkin tevazu dolu içgörüsüdür. Böylesi insanlar dünyayı yönetmeye her zaman namzettir, çünkü o günün Tanrı'sı odur ve akşamüzerinden biraz sonra insana dönüşecektir.

Öte yandan Mitologya, değerli bir şey olabilmek için bizim hayatımıza nüfuz eden bir şey olmak zorunda da değildir. O, kendi başına değerli ve yüksek bir şeydir. Başka türlü bir söylemle, ziya-fetini kendi bilincinden çekebilen yüksek bir bilinçtir. Fakat bizim için değerli ve söylenmeye değer olan Mitologya, bizim hayatımızı da değerlendiren, bizim hayatımızla bağ kuran ve hayatımıza dokunabilen Mitologya'dır. Mitologya ve hayatımız arasındaki bağ, öyle sırlı, muğlak ve açmazlarla dolu bir bağ değildir ve bu bağ için anlatı sanatı vardır. Anlatı, Mitologya ile hayatımız arasında bir bağ kurar ve bu bağ zarifçe örüldüğünde yeryüzü için bir varsıllık olarak insan ortaya çıkar. Artık diyebiliriz ki, insan Mitologya'nın bir parçası ve dinamiğidir.

Anlatının Zarafeti

Hiçbir sözcük, lalettayın bir tümcenin içerisinde bulunmayı hak etmez. İtina ve imtina, anlatının zarafetinin temel ilkesi ve önkoşuludur. Bir sözcüğe, hak etmediği değerde bir tümceyi dayatmak, anlatıyı anlatı olmaktan elbette çıkarmaz lakin anlatının zarafetini katıksız bir popülizme kurban eder. Örneğin; “Kierkegaard sokaktan geçerken pat diye düştü yere,” tümcesi; bir anlatının zarifane olmayan fakat herkesin anlayabileceği kıvamda olduğu için popülist bir örneği olabilir. Lakin aynı anlatı tümcesi şöyle de söylenebilir: “Kierkegaard sokaktan geçerken birdenbire yerde buldu kendisini.” Düşmek ile kendisini yerde bulmak arasındaki fark,

anlatının öz niteliğini elbette belirlemez fakat yan nitelikler için kesinlikle kritik bir belirleyicidir.

Fakat bu minvalde, itinayı ve imtinayı elden bırakmayan bir anlatıcı için zarafet, yalnız bu itina ve imtina konusuyla sınırlı ve doygun kalamaz, velev ki kalmamalıdır da. Aynı zamanda zarif bir anlatıcı, neyi anlattığını da iyi bilmeli, iyi kestirmelidir. Sözcükler için tümceleri ya bir darağacı yahut bir giyotin olmaktan çıkaran anlatıcıyı, daha kesin bir sorun bekler. Bu sorun da, tüm bu zarif tümceleri, aynı anlatının bir parçası olarak kurgulayabilmek ve bu zarif tümceleri kaba bir anlatının-bütünün parçası olmaktan çıkarabilmekle ilgilidir. Öyleyse kestirmemiz gereken şey, ikinci halde neyin anlatısını yaptığımızdır. Yahut daha açıkçası, soru şudur: “Neyin anlatısı?”. Bu soruya verilebilecek gerçeğe yakın bir yanıt mevcut mudur?

Neyin Anlatısı?

Her şeyi içeren bir anlatı mümkün değilse, anlatı için değerli sayılabilecek ve anlatıyı geniş omuzları üzerinde yükseltecek olan şey nedir? Bu soruya dolaysız bir cevap vereceğim: Sancı. Sancı neredense, anlatı oradandır. Sancının olmadığı yerin anlatısı tarihsel olarak çöptür. Bu temel ilkeyi benimsemeksizin –ve daha da önemlisi sindirmeksizin– akliselim bir anlatı mümkün değildir. (Buradaki akliselim, akıldan taşkınlık yapmayacağımız anlamını da taşımamalıdır.) Sancı ne denli kanıksanmış ve sindirilmişse, anlatı o denli derin ve etkili olacaktır. İyi bir anlatıcıdan beklenti ise, tarihsel sancının meşhur yarasını bedeninde taşıyabilmesidir. Yani, anlatıcı, tarihe seyirci olmakla, tarihin yurttaşı olmak arasındaki seçimde seçimini yurttaşlıktan yana yapabilmelidir. Kierkegaard’nun ayağı taşa takılıp yere düştüğünde, dizlerinde yara beliren bir anlatıcı gerçek bir anlatıcıdır. Kierkegaard’nun yarasıyla alay edenin anlatısı

ise içi boş sözcük yığınının başka bir şey değildir. Aynı şekilde, Camus'nün veremine, kendi veremiymişçesine özen göstermeyen anlatıcıya kimsenin itimadı olmamalıdır. Deleuze ile o pencereden atlamayanın bir anlatıcı olamayacağı da kendinden açıktır.

İmdi, anlatı sancının anlatısı, anlatıcı yara bere içinde kalmış, acı-nası halde bir kişiye eğer, hâlâ neden bekliyoruz? Bir ebenin, bir balmumu tüccarının, bir askerin, bir seri katilin, bir gerillanın, bir futbolcunun ya da bir gece bekçisinin tarihinin ilgi çekici olup olmayacağı konusunda endişeleniyor muyuz? Tarihsel tuhafın bedenimize yaralarını ve yara izlerini bırakıp hiçbir şey yokmuşçasına yaşamaya devam etmemizi izlemesinden çekiniyor muyuz? Cevabımız hayır ise, anlatılar tarihindeki sonsuz dansımıza başlamak için sabırsız davranabiliriz.

ZAMANDIŞI ANLATI

In Vino Veritas.

Aynada uzun süre kendi gözlerinin içine bakamayanların tanrısı tarafından bir kadeh şarapla onurlandırılmış bir tarihçi, o günü şöyle anlatıyor:

Uzunca bir masanın etrafında, tarihin tüm antikahramanları toplanmıştı; gökte tastamam kamer, yerde sözü gereksiz uzatan pür-telaş bir nehir, şarap kadehleri hızla dolup boşalıyordu. Masanın görünen egemeni, gür sesi ve dolgun gövdesiyle katil Nietzsche, ballandıra ballandıra (bir yandan da bıyık altından asker Kant'a müstehzi gülümseyerek) 1872 baharında Basel'de işlediği kusursuz cinayeti anlatıyordu. Hemen yanında gece bekçisi Schopenhauer onu kolundan çekiştiriyor, göz ucuyla da Kant'ı işaret ederek Nietzsche'yi (en azından bir süreliğine) sükûnete davet ediyordu. Nitekim Kant da, Nietzsche'nin bu tehditkâr hitabeti karşısında iyiden iyiye sinirlenmeye, purosunu eskisine nazaran daha az ince-likli bir tavırla ağzına götürmeye başlamıştı. Ama yine de tam bir asker nezaketiyle (bu, kulağa tuhaf gelebilir; asker nezaketi bir oksimoron olarak da bilinir) Nietzsche'ye kesilmiş olan kulağını Sartre, Camus ve Heidegger arasında dönen futbol muhabbetine çevirerek olası bir kavgadan kaçınmıştı. –Belki de Nietzsche'nin bahse değer cüssesi, ufak tefek olan Kant'ı korkutmuştu; Nietzsche'yi alt

edeceğini düşünse dahi, Schopenhauer hemen ona arka çıkacaktı ki yaşlı kurtla dalaşmayı göze almak hayli budalaca olabilirdi.– Sartre, Camus’ye attığı usta işi bir golü Heidegger’e en ince detayına kadar, heyecanla anlatmaktaydı lakin Heidegger bununla pek alakadar gözüküyordu. Onun kıymetli alakası daha çok, masanın uzak köşesindeki Aristoteles’te gibiydi. Aristoteles’in hemen yanında ise katili Platon oturmaktaydı ve o meşhur kavgayı sürdürür bir halleri vardı. Aristoteles ve Platon’un bu hararetli tartışmasına rağmen, hemen yan sandalyelerde; balıkçı Heraklitos ve tüccar Thales, gayet sakin, dingin ve huzur dolu görünmekteydiler. Suyun akışının seyrine dalmıştı her ikisi de; tabii ebe Sokrates’in bitmek tükenmek bilmeyen, ısrarkeş sorularından kaçabildikleri o kısacık mükemmel zamanlarda!

(Bazı yanlı tarihçilerin anlatmaktan imtina ettiği bir dipnotu şans eseri orada olan bir çarkıfelek çiçeği düşünüyor: “Tam bu sırada, yani gök ile yerin dudaklarının birbirine değmesine yakın bir zaman, masanın ücra bir köşesinde, Leibniz ile Hume’un tam ortasında oturan Descartes’in şarabı –şüphe yok ki bir sakarlık sonucu– masaya dökülüyor ve biraz sonra dökülen şarap Hume tarafından şık bir hareketle tazeleniyor. Nazikçe birbirlerine gülümsüyorlar.”)

Bir yürüyüş öğretmeni ve yürüyüş tutkunu olan Kierkegaard, saatlerdir oturduğundan biraz sıkılmışa benziyordu. Rençper Spinoza’nın gayretli sohbet açma girişimlerine karşın, Kierkegaard işaret parmağını kadehinde gezdirmeyi (neredeyse) daha eğlenceli bulmuştu. Bu sırada masanın ortasında beliren bir böcek, ilk olarak Kierkegaard’nun dikkatini çekti ve can sıkıntısının verdiği amaçsız coşkunlukla böceği bir tokat darbesi ile masaya yapıştırdı. Bir anda Kierkegaard’ya dikkat kesildi tüm masa; herkes homurdanmak için ilk homurdanmayı bekliyor gibiydi (ilk homurdanma Tanrı’dandır). İşte o ilk homurdanma o ana kadar etrafına şüpheyile bakmak-

ta olan dedektif Hume'dan, kesin ve keskin bir dille geldi: *"Ahmak adam, ne yaptın sen!"* Kierkegaard bu tepkiyi beklemiyordu (hele ki Hume kadar şüpheci bir insanın bu kadar kesin bir dil kullanmasını hiç beklemiyordu) lakin kavgaya da hazırdı. *"Ne oldu Bay Dedektif!"* diyerek ayağa fırladı (ayağa fırlamak için yer arıyordu zaten). Balmumu tüccarı Descartes, sakın ve burnunu kaşımamasından anlaşıldığı kadarıyla alaycı bir tavırla; *"Kafka'yı öldürdün,"* dedi. Masayı bir an için derin bir şaşkınlık, kesif bir öfke ve belli belirsiz bir korku sarmıştı. Mucit Hegel ortamın gerginliğine pek de yakışmayacak yersizlikte bir şakayla, gerginliği daha da tırmandırdı: *"Ne var yahu, dönüp dolaşıp aynı yere gelecek zaten!"* (Kutsanmamış bir tarihçiye göre bu sırada bir kahkaha patlamış fakat kahkahanın sahibi bulunamamıştı. Daha sonraki ortak tarihsel kanaat, bunun bir kahkaha değil, ciğerleri çürümekte olan Nietzsche'nin öksürüğü olduğu konusunda ısrarcı davrandı.) Ortam o denli gerilmişti ki, tanrılar korkudan hanelerine çekilmişlerdi, herkes birbirini kollayarak kıyameti koparacak ilk cümleyi bekliyordu. O ilk cümle müzisyen Wittgenstein'dan geldi: *"Zeki Müren sever misiniz?"*

(Önceleysin bir şair olan ve fakat şairlikte para olmadığını kısa zamanda fark edip bir tarihçi olmaya karar veren birisi; "O esnada yılğın esen rüzgâr ağaçların dizlerini titretiyor, toprak kendisini baştan çıkaran bir başka toprağa dönüşüyor ve gökyüzünde tuhaf emirler yağdıran tanrıça kılıkli kuşlar belirliyordu," diyerek buraya bir ekleme yapmıştı. Sonrasında kendisi bile bu eklemenden nedamet duyduğunu söyledi, bir radyo programında. Tahminimce halen utanç içerisinde.)

Wittgenstein'ın bu çıkışı öfkesini kuşanan onlarca antikahramanı bir anda ortadan ikiye bölmüştü. Yeryüzü bu ağır adamları kaldırmakta güçlük çekiyordu, bir iki sallandı fakat topyekûn çökmüş değildi. Öfkeli adımlar birbirine karıştı ve (zamandışı bir zamanla)

saatler sonra karşı karşıya iki grup savaş baltalarını çıkarmış, birbirlerini tepeden tırnağa süzer halde buldular kendilerini. Bir tarafta dik başlı, dolgun gövdeli Nietzsche, bilgece zarif Schopenhauer, (bir yerden başka bir yere) fırlatılmış görünümüleriyle Heidegger ve Sartre, şüpheli ve şüpheli tavırlarla Hume ve memnuniyetsiz olduğu gözlenen Kierkegaard dizilmişti. Aristoteles de bu delişmen grubun akıl hocalığını yapar gibi arkalarına dikilmişti (fakat bilinen o ki; bu grubun akla pek ihtiyacı yoktu, Aristoteles'in de mevzudan haberdar olduğu konusunda derin şüpheler vardı). Diğer grupta ise Nietzsche ve Schopenhauer'un başdüşmanları Kant ve Hegel en önde görünüyordu. Descartes sakince –ve belki biraz da sinsice– grubun içine sızmış gibiydi (bu grubun şüphesi de oydu, etrafında olup bitenden pek de emin görünmüyordu). Leibniz, grubun içinde kendinden eminlerden birisi olarak hemen dikkat çekiyordu. Spinoza'nın grup içi otoriteyi ele geçirme çabası da onu aforozla doğru sürüklemekteydi. Sokrates ve Platon ise bu grubun akıl hocaları olarak hemen onların arkalarında belirmişti. İki grup düşmanca bir tavırla karşı karşıya dikilmiş birbirlerini süzerken; ortada dolaşan Heraklitos, Nietzsche'nin "Sen de bizimlesin!" emriyle, bir anda öfkeli bağırışlar eşliğinde gruba dahil oldu. Thales de diğer grubun safına geçiverdi irade dışı bir tavırla. Tam büyükçe bir gürültü kopacakken, ortada kalan Camus canhıraş bağırdı: "*Saçmalıyorsunuz dostlarım!*" Wittgenstein ise olup biteni kenardan izlemeyi tercih ediyor, olağandışı bir şeylerin olacağı inancına kapılmış bir tavır benimsiyordu. Nitekim, kavgayı başlatan Wittgenstein'in temellendirilmemiş inancı haklı çıktı ve (zamandışı bir zamanla) "bir anda" ortalık toza dumana karıştı...

(Zamandışı bir zamanla) günler sonra, toz ve duman dağıldığında, gökyüzü biraz olsun berraklaşıp; gürültünün yerini sadece gürül gürül akan suyun sesi aldığında ve elbet karanlıkla ölen çiçek familyası tazecik bir aydınlıkla dirildiğinde, ortaya çıkan eşsiz manzara-

yı anlatmak, hiçbir sözcüğün ve hiçbir tümcenin haddine değildi. Fakat bugün; bazı kendini bilmez, tarihsel utanç duygusundan bi-haber tarihçiler, o anı şöyle anlatmak istiyorlar: Elllerinde ağır silah-larla –bir silahın en ağırı, bir canlıyı öldüren-dir– gerillalar, Foucault ve Derrida yarıtanrısıl bir eda ile ayakta göründüler. Arkalarında devcileyin bir gerilla ordusu bulunuyordu (yaklaşık yedi kişilik bir ordu, aralarında Lyotard, Deleuze ve Guattari gibi üst düzey geril-lalar da bulunuyordu). Geri kalan herkes ise yerdeydi, Nietzsche bile, bilge adam ve asker adam bile yerde cansız yatıyorlardı. Bu hengameden ve kargaşadan yararlanan başıboş Otto Weininger ise masada kalan son hakikî şarapları büyük bir keyifle yudumluyor ve oldukça kendinden emin şekilde sık sık Foucault'ya dönerek şunu söylüyordu: “*Weininger'i ancak Weininger öldürebilir!*”

Mühim Bir Not:

Dünyaca ünlü bir tarihçi bugün, bu hikâyeyi anlatan kutsanmış tarihçinin zamandışı bir zamanda, o masada ölenler arasında ol-duğu yönündeki tuhaf ve spekülâtif bir fikri savunuyor (daha önce bu fikri savunan oldukça talihsiz sayabileceğimiz bir kişi, ajanlıkla suçlanarak katledilmişti). Bunca hengamede onun ölümünün fark edilmemiş olması tarihsel bir hatadan ziyade tarihsel bir talihsizlik olmalı, diye de ekliyor. Fakat eğer hakikat (hakikat olarak hakikat) buysa, o masada yaşananların bugün için baştan yazılması ve tari-hin aydınlatılarak yeniden kazanılması gerekiyor. Öyleyse; anlatı-nın içindeki yan anlatılara daha yakından bakmamız elzem bir hal almakta, anlatıyı derinleştirmekse tarihsel bir ödevle dönüşmekte-dir. Yoksa asla, orada ne olduğunu (örneğin; Descartes'ın gerçek-ten de şarabı üstüne döküp dökmediğini) bilemeyeceğiz!

ANTİK ANLATI

Alea iacta est.

Thales'in Baştan Çıkarılışı

Yosun aktarıyor:

Antik Grek, İsa'dan Önce 600'ler –belki de 500'ler, Tanrı için bile şüphe uyandırıcı. Genç ve delişmen Thales, günler ve geceler boyu doğa ve doğaüstü üzerine düşünmektedir. Güzelimiz, güneşin hareketlerini izleyip, suyun akışından, yeşilin canlanmasına, börtünün yürüyüp, kuş familyasının uçmasına değin her şey üzerine sade uzun uzadıya değil, aynı zamanda yoğunca ve sistematik bir düşünme içerisinde. Kimileyin yorulup kendisini yalnızca göğün mavisine, ağacın yeşiline, suyun serinliğine, yerin sakinliğine bırakmak da onun tatlı kaçamağıdır. Sıcak günün yerini Ege'nin üzerine yorgun bir yel gibi uzanan akşamın alacağına yakın Thales, yine suyun başında derin düşüncelere dalmışken, –belki henüz on sekizinde– bir genç kadına yakalanıyor. Yakalanmak, belki genç bir ifade, Thales'in ve kadının aynı anda oradalığının izahı ise oldukça çağ öncesi kalıyor. Kadın, –neredeyse belini bulan saçlarından altına değen kirpiklerine, neredeyse gökyüzünü işaret edecek kadar dik memelerinden boynuna bir kuş konacak olsa süzülüp ayak bi-

leklerine kadar incek olan yumuşacık tenine– baş döndürücü bir güzellikte, suyun ritmine ayak uyduran fethedici bir eda ile sevgili-miz Thales’e yaklaşıp kulağına şöyle fısıldıyor:

-Bu kadar düşünme güzel çocuğum! (Ah, ‘tarihsel tuhaf’ bu ya, o muazzam kadın, “Bu kadar düşünme güzel çocuğum,” diyeceğine bir dil yanılmasıyla “Bu kadar güzel düşünme çocuğum,” demiş ol-saydı, Thales düşünmekten cayar mıydı acaba? Hele ki kadının bu baştan çıkarıcı sesinin aldaticılığı düşünüldüğünde.)

Thales bu baştan çıkarıcı ses tonuna kayıtsız kalamıyor –muhtemel-dir bu sese karşı koymak Tanrı’nın inkarıyla aynı suçtur o dönemde– ve düşünmeyi bırakıp kendisini genç kadının zarif mi zarif kollarına bırakıyor. O kollar ki, dünyanın ağırlığını üstüne koysan, kolların za-rafeti karşısında kendisini tüyleştirecek, ince bileklerden aşağı süzü-lüverecektir sanki. Öylesi ki Thales, kendisini o kollara bırakmakta zerre tereddüt etmiyor. Genç adam mest olmuş bir halde günlerce sevişiyor kadınla. Bir daha da vazgeçmek pek mümkün olmuyor. Hikâye bu ya, daha sonraları Thales’in dört oğlu, iki kızı oluyor bu baş döndürücü kadından. Tabii, bir zamanlar baş döndürücü olan o kadından. Sonraları kadının memeleri sarkıyor, saçları kısıyor, teni sertleşiyor, kirpikleri ise yanaklarından toplanıyor. (Belki de Antik Grek için eğlenceli bir bilmece olan Theseus’un gemisi paradoksu tersten okunabilir kadın için: İlkin baş döndürücü olan o kadınla, sonraları hiçbir albenisi kalmayan kadın, aynı kadın mıdır? Yoksa ilk kadına başka bir isim verirken, ikinci haldeki kadın başka bir isimle mi anılmalıdır?) Thales de böylece yaşlanıp giderken, içinde kalan son sevdası adına, son bir hamleyle güneş tutulmasını tahmin etme işine giriyor –ama iş iştten geçmiş bir kere, Thales’in tahmini zama-nın eğlencesinden öteye geçemiyor. Pazar yerinde Thales’in arkasın-dan, “Söylesene Thales, güneş bu akşam da batacak mı?” deyip kah-kahalar patlatan bir kalabalığın varlığı, Thales’i suyun kenarına daha

da yaklaştırıyor –ne çare. Felsefe ve bilim girişimi ise yalnız Thales için değil, tarih için de bir fantazi olarak kalıyor.

Thales, ara sıra içindeki coşkunluğu bir nebze bastırarak gibi gizli gizli şiir yazar, açıkgöz bir tüccar olarak yaşamını sürdürüyor. Hatta o gizli şiirlerden birisinde “*güneşin kalbi suskun, sular ağır saatler gibi.*” diyerek güneşe ve suya olan felsefi merakını da hemence açık ediveriyor. Belli ki şu yoğun ticarî koşuşturmaca olmasa, Thales iyi bir şair de olabilirdi pekâlâ. Ama yazık, o zamanlar şiir de beş para etmiyor. Hoş; “*imenlerin kokusunda ilerlerim, gün batmadan ola ki yakamda bir kuş ola.*” diyen birisine kim, ne için para versin? Zavallı Thales, içindeki o coşkun hayvanı –yani bir filozofu ve bir şairi– hayatı boyunca bastırmak zorunda kalıyor ve böylece Thales’ten daha cesuru da çıkmayacağı için, ne bir felsefe kırıntısı, ne bir bilimsel söylem tarih için olgunlaşabiliyor. Düşünsenize, felsefesiz bir tarih yazım, ne kadar yapayalnız geliyor kulağa, ne kadar kimsesiz, ne kadar cesaretten uzak ve karanlıkta bir mum bile hayal edemiyor gibi, umutsuz...

Balıkçı Heraklietos

Ege’nin lacivert, narin suları; kimi bir balıkçının bahtıdır, kimi ise bir başıboş için eşsiz bir seyirlik. Ege’yi zaman zaman bir seyirlik olarak kullanan Thales’ten biraz sonra, Antik Grek balıkçılık ile tanışmıştır. Ege’nin bereketli sularını bir karın tokluğuna çevirme işi o zamanlar için mucizevi geliyordu kulağa. Bu işin önde geleni, Efesli Heraklietos, suya tutkun bir yaşam sürmekteydi. Bütün gününü suyun başında, belki de içinde geçirirdi. *Logos* adını verdiği basit bir tekne, onun ince ve maharetli parmaklarının eseriydi. Suyun doğaüstü bir heyecanla akışını öyle büyük keyifle izlerdi ki, onu uzaktan gören birisi için suyun akışını Heraklietos’un akışından ayırt etmek doğrusu güc mevzuymu. Heraklietos’un çok yakın bir dostu (öyle ki tuttuğu ba-

lıklardan birkaçını ona lütfedecek kadar bir yakınlıktı bu), bir balık avında ondan şunları işitişti:

Bak, türlü türlü balık veriyor bize Ege. Hem kendisi değişiyor, hem verdiği balıklar. Değişmeyen tek şey, nihayet balık yediğimiziz. Yanında da Dionysos bize içki vermişse ne âlâ!

Heraklietos'un suya, suyun akışına ve değişimine tutkunluğu, ateşe olan tutkunluğundan fazla değildi. (Bu da onu Thales'ten ayırıyordu belki, Thales yalnızca suya tutkunduydu, onu ateş ile şereflendirebileceğini nasıl olduysa keşfedemişti.) Çünkü yakalanan bunca balığı ateş olmaksızın yemek pek de mümkün değildi. Güzelim bir ateş yakıp Heraklietos, balıklarını pişirirken, bir elinde şarabı ve keyfine diyecek yoktu. Tüm hayatı böyle geçti Heraklietos'un, tarihsel olarak değeri tartışılmazdı. Bir kere suyun derinliğini ilk o keşfetti, Thales yalnızca bakabilmişti suya. Daha da ötesi, ateş yalnızca ateş değildi, belki bir ziyafet için en değerlisidi. Bir gün olup Efes'e giderseniz, Heraklietos'u anmadan geçmeyiniz. Kendisi Ege'nin sularında kaybolmuş olmalıdır...

Bir Ebe Olarak Sokrates

Çağlar evveli, Atina. Tarihin en ünlü ebesiyle tanışınız lütfen: Sokrates ile. Yeryüzü mahallesine geldiğinde elli üç yaşında olan Sokrates (elli iki yaşında bir Sokrates hayal edemeyeceğimizden bu böyledir, Sokrates elli üç yaşının ortalarında dünyaya gelmiştir), babası gibi bir heykeltıraş olmayı reddedip (olasılıkla bunun için yeterince yetenekli olmadığını düşündüğünden), annesi gibi bir ebe olmayı tercih etmiştir. Zamanla Atina'nın en gözde ebesi olan Sokrates'in ünü, bebeği kadına sezdirmeden doğurtmasından kaynaklanır. Öyle bir

doğurtma tekniğidir ki bu, bebek Sokrates tarafından adeta doğmaya ikna edilir. El marifeti aslında pek azdır, bundan ziyade çocuğun dünya ile ilişkisini çocuğa kurdurarak, doğum için gerekli motivasyonu sağlamaktadır o. Böylesi bir teknik, o zamana kadar pek de bilinmeyen bir tekniktir ki çok sonraları bu yöntem tarihselleşecek, “kulaktan kulağa tarih” aracılığı ile de dünyaya yayılacaktır. Çirkin bir adam olmasına rağmen, bebeğin ona doğru itimi neredeyse kaçınılmaz görünmektedir. Bu şaşılacak iştir doğrusu; bu denli çirkin bir adamın, bu denli çekici ve var oluş için özendirici olması akla pek de yatkın değildir. Lakin tuhaflık, tarihsel için bir engel değildir.

Yine aynı engel tanımaz tarih, Sokrates konusunda bir son yazmak için aceleci davranmış sayılır, elli üç yaşında dünyaya gelmiş bir adam için on yedi senelik yeryüzü gezginliği pek de uzun sayılamaz. Atina’da Sokrates’in efsunlu olduğuna dair söylentiler (muhtemeldir ki bu söylentilerin kaynağı, işleri kesilen diğer ebelerdir) haddi aşmıştı, gencecik Sokrates için de ölüm vakti gelmiş demektir. Fakat ölürken huzurludur Sokrates, zira onun tekniğini sistemleştirecek öğrencileri vardır: Başta Platon, onun en sadık aktarıcısı olarak...Yahut dünyaya gelmesine vesile olduğu onlarca genç... Bu arada Sokrates öldüğünde gökyüzü açıktır, yıldızlar ve birkaç gezegen gözle görülebiliyordur. Aktarılanlara göre, o gün ve o günden sonra aylarca hiçbir kadın doğum yapmamıştır. Diğer ebeler kentin tanrılarından defaatle özür diledikten sonra tanrılar insafa gelmiştir ki doğan ilk çocuğa Sokrates adı verilmiştir.

Platon Aristoteles’i Neden Öldürdü?

Antik Grek geleneklerinde “ekmek” önemli bir işarettir. Hayat demektir bir defa ekmek. Adaletin temsilcisi, kentin sükûnetinin sağlayıcısıdır. Bu yüzden Grek kentlerinde ekmeğin gürültüsü de bol

olur. Teknik tartışmalardır bunlar; ekmeğin nerede olduğu, nasıl olduğu, şekli ve içeriği mühimdir. İşte böyle bir tartışma, Sokrates'ten sonra kentin en ünlü ebesi olan Platon ve hekim Aristoteles arasında yaşanmıştı. Bir gün pazar yerinde karşılaştılar. Platon ekmeği yukarı kaldırdı ve “İşte *burada duruyor bizim ekmeğimiz!*” diye bağırdı kalabalığa. Aristoteles ekmeğini diz kapaklarına kadar indirdi ve “*Burasıdır ekmeğin yeri!*” diye belirtti. Pazar yeri kalabalıklaştıkça gözler daha da büyümüştü ve sesleri tüm şehirde yankılanıyordu. Platon bunca hengameye dayanamadı (söylenene göre öfke kontrol bozukluğu vardı Platon’un ve hayli de yaşlanmış olmalıydı). Oduncunun tezgâhından kaba, tarihsel değerde bir odunu eline geçirdiği gibi...

Tarih, aradan bin yıllar geçmiş olmasına, olayın taraflarının yeniden doğup yeniden ölmesine karşın bu kavgada haklı (olan) tarafı bir türlü süzemedi. Belki de süzmek istemedi (pek haklı olarak): Böylesi ateşli bir tarafgirlik, günümüz için önemli bir motivasyon olabilirdi. Ekmeği yukarıda tutanla aşağıda tutanın amansız kavgası ve kavgadan bihaber oduncunun odununun gürültüye kurban gidişi; biz kavgaperver insanlık için iyi bir rol model olabilirdi elbette. Tarihin bizi gözettiği pek çok durumdan yalnızca birisi, bu kavganın haklı tarafının bir türlü belirlenememesi. Ama şunu da dipnot düşmek gerekir; oduncu oldukça haklıydı: Odunun parası ne olacaktı?

Aristoteles’in ölümü Atina’nın yarısını mirasyedi yaptı. Aristoteles’in büyük bir serveti ve mirasından pay almayı bekleyen geniş bir hısım çevresi bulunmaktaydı. Tarihin en ünlü yük hayvanlarından birisi olan *Katharsis* isimli hayvan, büyük oğlu tarafından sahiplenildi. Bu hayvanın şöhretinin nedeni, üstüne binen kişi için büyük bir arını-

şa, huzura neden olduğu yönündeki inanış ve söylentiydi. Nitekim Aristoteles, onun sayesinde arınmış bir yaşam geçirmişti. Artık bu arınmış yaşamın sahibi, büyük oğlu olmuştu. Katharsis dışında, Aristoteles'in servetinin bir parçası olan *Pathos* isimli o zamanların en büyük teknesi, *Ethos* isimli ne olduğu kestirilemeyen ama yine de oldukça değerli olduğu zannedilen "şey" ve *Mimesis* isimli o zamanlar için pek değerli (bugün için değer biçilemez) heykelcik diğer çocukları arasında pay edildi.

Merak buyuranlar için: Platon, öldürmenin yükünü kaldıramadı, saatten saate çürüdü, yaşlandıkça yaşlandı. Nihayet birkaç gün sonra kendisini kesif bir uçurumdan aşağı bıraktı. Tarihte bilinen ilk istemli ölümdü bu (elbette ondan birkaç saat önce, aynı kesif uçurumdan atlayarak intihar eden oduncuyu tarihsel olarak yok sayıyor isek). Oysa patavatsız bir tarihçi için Platon intihara ilkece karşıdır. Böyle bir şey imkânsızdır, çünkü ilke her zaman bir şeyin ilkesidir. Ama tarihçiyi de anlamak gerekir, bir ebe olarak Platon'un yaşam ve ölüm arasında böylesi bir çelişkiye düşmesi izah edilebilir olmasa gerektir. Böylesi bir izah yoksunluğundansa, Platon'u intihar karşıtı birisi olarak tasarlamak çok daha makul bir iş gibi görünür. Yine de bu iyi niyeti bozmamak gerekir: Platon, intihar karşıtıdır. O gün uçurumdan aşağıya da, intihar eden oduncuyu şöyle bir silkelemek için atlamıştır

MODERN ANLATI

*Inter spem curamque, timores inter et iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
Grata superveniet quae non sperabitur hora.*

Balmumu Tüccarı'nın İntiharı ve Tarihsel Tartışmalar

On yedinci asrın ikinci yarısı henüz başlamışken, Fransa'nın bir kasabasında, genişçe bir evde cansız bir insan bedeni bulundu. Tüm evi saran ağır kokudan anlaşıldığı kadarıyla, ölümünün üzerinden hayli geçmişti, belki üç gün, belki bir hafta, belki de daha fazla. (Tanrı'nın bu konuda daha net olması gerekirdi.) Ellili yaşlarında, uzun saçlı, uzun yüz hatlarına sahip bir erkek bedeni, çırılçıplak vaziyette, şöminenin hemen başında cansız uzanıyordu. Şöminenin alevi de cansızdı, ne var ki yerde öylece uzanan adamın bedeni, şöminede sönen alevden daha ilgi çekici görünüyordu. Bu, öğretilmiş bir algı olabilir, tarihsel olarak öğretilmiş bir algı. Sönen, eğer bir insan bedeni ise, her zaman diğer her şeyden daha ilgi çekicidir. Küçük bir masanın üzerinde adamın intihar notu bulundu. Yerlerde ise buruşturulup atılmış birkaç kâğıt daha. Buruşturulup yerlere atılmış olan kâğıtların kimi boştu, kiminde ise 'be', 'le' gibi yarım kalmış sözcükler yazılıp bırakılmıştı. İntihar notundaki yazı, pek gelişigüzel, zorlukla okunabilir haldeydi. Okunabildiği kadar ise şöyle diyordu notta:

‘Sormam gereken bir şey var, bu şüphe beni öldürecek. Şüphelenmekten yoruldum. Halen sormam gereken bir şey var. Ama ne var ki soramıyorum. İntiharımdan Tanrı sorumlu değildir...’

İntihar eden adamın evinde çok sayıda balmumu, hatırı sayılır miktarda para, ilaçlar, boş defterler, kalemler, birkaç kitap, biraz yiyecek ve –anlamsız şekilde– ölçü aletleri bulundu. (Belki de boy takıntısı vardı, durmadan bir şeyleri ölçmek istiyordu, tarih bu tip ruh hastaları ile dolu.) Yapılan araştırma sonucu adamın bir balmumu tüccarı olduğu anlaşıldı. Kendi halinde bir tüccardı, işini severdi ve oldukça da iyi yapardı. Çevresinde de pek sevilen birisiydi, söylendiği kadarıyla elbette. Annesini ve babasını erken yaşta kaybetmiş, kardeşlerinden ise görüşmemek üzere ayrılmıştı –büyük olasılıkla miras kavgası. Kısacası yalnız, yapayalnız bir adamdı o. Ne yaşadığı, ne gördüğü pek bilinmezdi ama acı şeyler yaşamış olacaktı ki, birdenbire yaşamına kendi isteği ile son verdi. Hoş, tatlı şeylerin doyumuna ulaşmak da onu intihara sürüklemiş olabilirdi. Yaşamı tadında iken terk edebilen birkaç kişi anımsıyorum, hepsinin de adı ‘S’ ile başlıyor.

Bir sonraki çağın koca koca tarihçileri, bu intihara ilişkin şu acımasız soruyu sordular: *Bir balmumu tüccarı neden intihar etsin ki?* İlk başta acımasız olmasının yanında oldukça haklı bir soru gibi görünüyordu bu. Ama bir sonraki çağın tarihçileri de yine pek haklı şekilde geçmiş çağın tarihçilerine şu soruyu sordular: *Bir balmumu tüccarının intiharı tarihi neden ilgilendirsin ki?* Böylece on dokuzuncu yüzyıl tarihçileri ikiye bölündü: Balmumu tüccarının intiharının tarihsel değerini bulmaya çalışanlar –ki bunlar ne aradıklarını bile bilmiyorlardı– ve balmumu tüccarının intiharıyla ilgilenen tarihçileri safsatacılıkla suçlayanlar –aralarında daha sonraları elektrikli sandalyede infaz edilen bir seri katil de vardı. Ama yirminci asrın ünlü tarihçilerinden T. K. Balier bu tarihsel tartışmaya nokta koyan

şu meşhur cümleyi kurdu: *Balmumu artık tarihsel olarak değersizdir.* (Bu cümlenin neden meşhur olduğunu ise kimse bilmiyor.)

Sanıyorum ki asıl hikâyeyi merak ediyorsunuz. Uyanık okuru kandırmak pek mümkün olmuyor. Elbette, tarih gerçekleri saklamaya da gelmez. En olmadık gerçek, bir rüyada sayıklanarak kendini açık eder –başına öyle bir şey geldiğinden değil, sadece mübalağa etme isteğinden. Asıl hikâyeyi sizinle paylaşmama izin verin o halde: René Descartes bir balmumu tüccarı değil, kahraman bir askerdir. Aslında kahramanlık tek başına kâfi olmayabilir, iyi de bir askerdir –Ares biliyor, iyi bir asker düşmanını öldürmeden yenebilendir. Söylenene göre Descartes, sıcak bir nisan sabahı, yine çetin mi çetin bir harp sırasında –hangi harp olduğunun ne önemi var, harplardan bir harp işte– derin düşüncelere daldı. Saatlerdir beklediği siperinden bir anda fırlayıp ‘Cogito’ diye bağırduğu sırada –bu sesin harp alanında yankılandığını hayal edin– talihsiz bir kurşun göğsüne dokundu, ama öyle nazık bir dokunuş değildi bu, Descartes’ı cümlesini bitirmeden yere serivermişti. Ne şans ama! Belki yaşasa neler söyleyecekti! Belki de tarihi değiştirecek bir cümle dilinin ucundaydı, dil de öyle basit bir şey değil, etkisi ki savaş bitirir, etkisi ki savaş başlatır.

Uyanık tarihçilerin bir kısmı, hatta hatırı sayılır bir kısmı; Descartes’ın söylemek istediği şeyi aslında ölerек söyledığı yönündeki temelsiz bir iddiada ısrar ediyorlar. Cogito ve Bum! Cogito Bum Bum Bum! İşte tam da bunu söylemeye çalışmıştı Descartes, diyor çoğu göbekli tarihçi. Silah ticareti açısından oldukça değerli bir iddia olabilir bu, ama tarihsel olarak pek de değerli olduğunu söylemek mümkün değil gibi görünüyor bana. Yine de aklınızda bulunsun, gün gelir bir savaşa bir savaşçı olarak iştirak ederseniz,

zaman geçsin diye hatırlayıp gülümsediğiniz güzel bir hikâye olabilir bu. Ama yine de siz siz olun ‘Cogito’ diye bağırarak siperlerinizden fırlamayın. İşte tarihin gücü: Descartes dolayında hayat kurtaran bir kıssa bu.

Elbette, gerçekten seçici ve ne istediğini iyi bilen bir okur, buraya kadar anlatılanların gerçek tarihi yansıtmadığı konusunda derin bir hüzne kapılmış olmalıdır. Öyle ya, Descartes’ın bir balmumu tüccarı ya da bir asker olduğu hangi tarih kitabına sığmaktadır? Diyelim ki gerçekten bir balmumu tüccarı ya da gerçekten bir asker, öyleyse bundan bize ne? Biz ‘tarihsel çekicilik’ ve ‘tarihsel tuhaf’ arasında seçim yapmak zorunda olsaydık, çekici olanı seçmekte tereddüt etmezdik. Öyleyse ‘gerçek tarih’ ifadesinin bir oksimoron olduğunu bir anlık unutarak Descartes hakkındaki gerçekleri –yani aslında çekici olanı– anlatayım: Aslında Descartes diye birisi yoktur –yoktur derken derin bir iç çekiyorum, zira bunun ne demek olduğunu biliyorum. On sekizinci asrın, on yedinci asra bir yakıştırmasıdır Descartes. Elbette daha sonraki çağların da on sekizinci asrın bu muhteşem yakıştırmasına iştiraki söz konusudur. Evet, pek tabii saçları omuzlarına dökülen, ince bıyıklı, gülümsemeyi pek sevmeyen bir Descartes on yedinci asrın ilk yarısı boyunca yaşamıştır, ama işte tarihsel gerçek şudur ki Descartes on yedinci asır boyunca hiç yaşamamıştır. Pek hoş gitmeyen bir durum bu. Yani, o zaman modern çağı kim açacaktır? Tarihi hangi kıstasta tasnif edeceğiz? Descartes’ı icat etmek zorundayız, Descartes icat olmalıdır. Tam da bu muazzam bilinçle, yaşasın balmumları, yaşasın zatürreden ölmeyen Descartes!

On Yedinci Asrın Başkaldıran Çiftçisi:

Veritas vos liberabit.

Bazen toprağa domates ekersiniz ve dünya tarihi değişir. Belki bu dediğim şey soğan için pek de geçerli değildir. Ama her durumda toprak ile ilişki, Tanrı ile ilişkidir. Tarihte böylesi bir çiftçi tanıyorum, aslında siz de tanıyorsunuz: On yedinci asır Hollanda'sında. Evet, aklınıza ilk gelen o isim. Skolastisizmin dayatmacı çiftçilik anlayışına karşı gelen o genç, cesur adam. Baruch Spinoza. 1600'lü yılların ilk yarısından ikinci yarısına geçildiği o zamanlar, dünya tarım tarihi bir başkaldırıya sahne olmuştur. Asırlardır skolastisizmin etkisinde kalan toprak, Hollandalı genç rençper Spinoza tarafından yeniden yorumlanmıştır. O dönemleri bilmeyeniniz yoktur, toprağa ne ekeceğinizi size ya bir Kilise ya bir Sinagog yahut bir başka dinî kurum söylemektedir ve siz de itaatkâr çiftçiler olarak Kilise'nin –ya da her ne ise işte–buyruğuna uyar ve toprağınza onun dediklerini ekersiniz –soğansa soğan, biberse biber. Ama artık on yedinci asra girilmiştir ve artık birisi bu skolastik bağnazlığa dur demelidir. Hollandalı çiftçi öncelikle toprağı yeniden tanımlar: *Toprak, der, sizden ayrı bir şey değildir, bir bütündür o, siz neyseniz o da odur ve o, sizin için zararlı olanı size vermez.* Bunun anlamını şimdi öğrenmelisiniz, yoksa hiçbir zaman öğrenemeyeceksiniz. Amerika kıtasının keşfinden sonra dünya yeni bir sebze ile de tanışmıştır: Domates. Lakin Avrupa toplumları uzun bir süre domatesin zehirli ya da zararlı olduğu inancıyla bu muazzam sebzedden mahrum kalmıştır. Ta ki genç ve cesur rençper toprağın tanımını yeniden yapana ve domates ekip onunla enfes yemekler yapmaya başlayana kadar. İşte tarihsel cesaretin muazzam bir örneği. On yedinci asrın başkaldıran rençperi ve yeniden şekillenen dünya tarihi. Ondan sonra, hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır!

Yahudi kökenli çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Spinoza'nın yaşam öyküsü de oldukça ilginçtir. Erken yaş eğitimi ile Fransızca ve Portekizce gibi farklı diller öğrenen Spinoza için Latince öğrenmenin önemi başkadır –muhtemelen domatese *Lycopersicon Esculentum* demek hoşuna gidiyordur. Onun, diğerlerinden farklı bir çiftçi olabilmesinin mucizesi farklı dillerde ziraatbilim okumaları yapabiliyor olmasından kaynaklı denilebilir. Elbette göbekli ve gözlüklü bir tarihçi iseniz bu cümlelerin ağzınızdan dökülmesi çok daha kolay olabilir. Tarihi bir bütün olarak kavrayabilmek her disiplin için 'değer yaratma' anlamında pozitifdir. Eğer tarihi bir bütün olarak kavrayabiliyorsanız –ki Spinoza'nın bir diğer mucizesi budur, denilebilir– o zaman iyi bir çiftçi, iyi bir döküm ustası, iyi bir hekim ya da iyi bir balıkçı olabilirsiniz. Spinoza'nın bugün bile konuşulmasındaki temel motivasyon aslında böyledir: Tarihi bir bütün olarak kavrayıp, onda eksik olanı tamamlamak niyeti daha genç yaşta aklına düşmüştür bir kere. Peki nedir tarihte eksik olan? Elbette, domates! Kırmızı, kıpkırmızı domatesler. Leziz, daha leziz domatesler. Toprağın insanlara bahşettiği güzelliklerden en güzeli olarak domates. Spinoza'nın hoşuna giden deyişiyle; *Lycopersicon Esculentum*. (Eğer bu fazla uzun ve söylenmesi zor geliyorsa, *Conatus* da diyebilirsiniz. Anlamı belki çok açık değildir fakat söylenmesi kolaydır, Spinoza'nın da ara sıra bu sözcüğü tercih ettiği –lakin yalnızca keyifli anlarında– söylenir.

Spinoza'nın bu genç yaştaki adanmışlığı onun kısacık hayatını zindana çevirmeye yetmiştir. Öyle ya, o bir kere otoriteye karşı gelerek özgür bir beden olarak kendi varlığını gerçekleştirmiştir ve biz biliyoruz ki böylesi tarihsel hataların bedeli her zaman ağır ödetilmiştir. Spinoza'nın dışlanmışlığı onu geçim sıkıntısına sokmuş ve bir dönem mercek yontarak hayatına devam edebilmiştir. Mercek demişken, Spinoza'nın mercek merakının nedeni merak uyandırıcı olabilir, fakat bırakalım merak uyandırıcı olmaya devam etsin.

Bütün bunlara karşın Spinoza yaşamını bir başkaldıran onuruyla sürdürmekten asla geri durmamıştır. Tarihin neresinde durduğunu belki bilmiyordur, fakat onun asıl bir mensubu olduğuna emindir. Bu eminlik onu daha güçlü bir beden kılmaktadır. (Spinoza bir gün yolda yürürken hafifçe sendelemiş ve belki düşmeyecekken dahi bilerek kendisini yere bırakmıştır. Etraftakiler yerde yatan Spinoza'nın şöyle söylediğini aktarmışlar: Kendim düştüm!)

Sevindiricidir ki, Spinoza'nın bu zahmetli yaşamı pek uzun sürmemiştir. Sadece kırk üç sene katlanabilmiştir yeryüzüne. Yine de dile kolaydır: Kırk üç başkaldıran sene. (Belki de bu mübalağalı bir yorum olabilir, zira nereden baksanız Spinoza dört yaşına değin başkaldırmamış, düzenin bir esiri olmaktan kendini alamamıştır.) Ama biz gelelim şu asıl meseleye. Spinoza'nın ölümü oldukça trajikomiktir. Şimdi koltuklarınıza iyice yaslanın –ya da koltuğu kendinize yaslayın– ve Spinoza'nın trajik olanla komik olanı muazzam bir incelikle birleştiren ölümüne kulak kesilin: Spinoza bir gün yine yetiştirdiği şahane domateslerden yer, domatesten zehirlenir ve ölür. Tarih size akciğer hastalığı diye öğütleyecektir Spinoza'nın ölüm nedenini: İnanmayın. Domatesten ölmüştür. Hem de kıpkırmızı domateslerden, leziz domateslerden. *Lycopersicon Esculentum*'dan.

Ağlayanlar görüyorum... Ağlamayınız. Ağlayın yahut şu tarihsel gerçeği bilerek ve arzulayarak: Hepiniz bir gün, bir kırmızı, bir kıpkırmızı domates yüzünden öleceksiniz. İşte o zaman, belki Spinoza'yı da affedeceksiniz, beni de ve sizi öksürten şu tehlikeli tarihi de...

Königsbergli Muhteşem Askerin Öyküsü

Bir asker terzisi olan (asker terzisi düşünüldüğü gibi asker dikmiyor, askerlerin kıyafetlerini dikeyor ya da onarıyor) Bertolt Brecht'e göre bir Alman askerinin mezar taşında şu sözler yazıyor:

*"Hoş gördün, baba, askere gitmemi, anne, beni saklamadın,
kötü öğütler verdin bana, ağabey,
ablacığım, uyarmadın beni!"*

Bu, apaçık bir askerın yakarışı gibi görünüyor. Belki de masum bir şikayetnâme, yersiz ölüme bir itiraz. Königsbergli yağız asker için ise durum tam tersi olabilir. O, ulusu uğruna ölmekten gocunmayacak kadar dirayetli, kendisini ulusuna adayacak kadar fedakâr bir asker. Öyle ki, bir keresinde ulusu için tam bir günü sadece peksimet yiyerek geçirdiği söylenir –evet, bu gerçekten de şaşkınlık verici olabilir. Askerlik öyle kolay iş değildir hem, sabahları erken uyanılır, bir asker için her dakika mühimdir, günün her anı incelikle planlanır, olağanüstü bir durum olmazsa yapılan bu incelikli plana dakikası dakikasına uyulur. İşte, Königsbergli askerın tam da böylesi dakik ve ulusuna sadık bir asker olduğuna şüphe yoktur. Bu yüzdendir ki, tarih onu muhteşem bir asker olarak hep anımsamıştır, anımsayacaktır. Dilerseniz bu askerın yürek burkan yaşam öyküsüne biraz daha dikkat kesilelim:

Königsbergli muhteşem asker on sekizinci asrın ilk çeyreğinin sonunda, Nisan ayının 22'si günü dünyaya gelmiştir. Yani nereden bakarsanız bakın, bir boğa burcu erkeği ile karşı karşıyasınızdır. Ünlü bir burç yorumcusuna kulak kabartacak olursak, inatçı fakat uyumlu, öfkeli fakat sakin, disiplinli fakat başıboş bir insandır o. Bir asker olmak için yeterli karakter özellikleridir bunlar, öyle ki çocukluktan beri bir asker olarak yetiştirilmiştir. Bu konuda yetenekli olmasının

yanında arzudur da –yetenek ve arzu arasında bir doğru orantı yakalamak her zaman mümkün olmaz, Königsbergli şanslıdır. Artık çocukluk dönemini geçirip bıyıkları terleyince, öncelikle tarihteki diğer önemli askerlerin maharetlerini öğrenme işine girişti. Bir önceki çağın pek mahir askerleri – bilhassa Leibniz, aman Tanrım ne askeri dehâdır o, askerlik sistematığı denen şeyin kurucusu sayılmalıdır– Königsberli askeri etkiledi. Fakat kendi askerlik sistematığını kurmak işini de kafasına koymuştu bir kere. Königsberg’den hiç dışarıya çıkmadığı için çağın gelişmelerini pek takip edemedi fakat buna rağmen gelecek çağın belirleyicisi olacağı kendiliğinden açık gibiydi. Bu, tarihsel bir sezgidir, bilinir; bilinir fakat öyle her yerde söylenmez...

Königsbergli askerin tarihsel olarak neden değerli bir asker olduğuna dair –koca bir çağ başalatacak ölçüde hem de– şöyle bir hikâye anlatılabilir: Bir gün Königsbergli asker bahçede (ünlü tarihçi Schmidtt’e göre burası bir bahçe değil, ağaçlık alandır) derin düşüncelere dalmıştır ve yanına bir başka Alman askeri (bir başka ünlü tarihçi bu askerin bıyıkları olduğu dipnotunu düşmektedir) yaklaşp, öldürmek konusunda yaşadığı tereddütü onunla paylaşır. Söylesene Königsbergli, der, nasıl öldürmeliyiz? Hangi ilkeye göre öldürmemiz gerekir, var mıdır böyle evrensel bir ilke? (Yeni ortaya atılan bir iddiaya göre, asker ilk cümleden sonra boğazını temizlemek için hafif öksürmüştür. Fakat günümüzün ünlü tarihçilerinden bazıları askerin öksürmediğini, hıçkırdığını söylerler.) Königsbergli yıllardır bu cevap için çalışmıştır belki de, çok düşünmeden şu ünlü cevabını verir: Öyle bir maksime göre öldür ki, öldürmenin altında yatan maksim, aynı zamanda genel bir yasa olabilsin. Gerçekten iyi bir öldürme, bu yasaya uygun ve bu yasadan dolayı olandır. Asker bu cevap karşısında donakalmıştır. Nasıl kalmasın, böylesi bir öldürme neden Tanrı’nın aklına gelmemiştir sanki, bilinmez, sonra Tanrı da bu ilkeye göre öldürmüştür belki de.

Königsbergli askerin nasıl öldüğü konusunda çeşitli yorumlar olmakla birlikte, kuvvetle muhtemel soğuk bir 1804 günü yaşama veda etmiştir. Hatırı sayılır bir kısım tarihçi, Königsbergli askerin sabah purosundan artık zevk alamadığı için bunalıma girip ince hastalıktan öldüğü kanısındadır. Yine hatırı sayılır bir tarihçi grubu, onu bir başka Alman askeri olan Baldhart'ın öldürdüğünü iddia ederler. Königsbergli Baldhart'ı 'özgürlük antinomisi' dediği bir şeyle öyle bunaltmıştır ki, zaten öfkesiyle meşhur olan Baldhart tereddüt etmeden Königsbergliyi oracıkta öldürüvermiştir. Fakat bunların içinde, onun şanına yakışır olanı –yani destansı olanı– Königsberglinin ayağını sıkı, estetik yoksunu pabuçları yüzünden feci şekilde can verdiği şeklindeki tarihsel anlatımdır. Fakat bu destansı öykü tarihçiler tarafından hak ettiği değeri görmez. Yeni ortaya atılan bir argüman ise, onun aslında hiç ölmediğini, Yeni-Kant olarak yaşamını Ege kıyılarında bir kasabada idame ettirdiği şekildedir. Kabul edelim ki, bu oldukça mübalağalı bir argümandır, zira onun Königsberg dışına çıkmayacağını hemen herkes bilir. Yine de yabana atmamak gerekir, emekli bir asker için Ege kıyıları her zaman kuvvetli bir ihtimaldir. Kant bile böylesi geçerli ve kıymetli bir kuralı değiştirecek kuvvette ve dirayette değildir. Bu yüzden bu argümanın çekiciliğine aldanmak için kendimizi geri çekmemizin çok da anlamlı olduğunu düşünmüyorum, yine de siz bilirsiniz, Ege kıyılarını şöyle bir dolaşın isterseniz.

Yirminci yüzyılda (yirmi bir olmuş, zaman ne çabuk geçiyor, daha ben doğduğumda yirminci yüzyılda idik) biz artık biliyoruz ki, Kant, bir çağı kapatıp bir çağı başlatmıştır. Hakkını teslim etmeliyiz o halde. Bir seri katilin sözüne ne kadar güvenirsiniz bilmem ama

nl seri katil Nietzsche'nin söylemiyle, Königsbergli Çinli, dünya-yı tuhaf Şekilde etkilemiŐe benziyor. Billhassa Naziler ondan çok Şey öğrenmiŐ olmalılar. Tabii Şimdi kalkıp koskoca Kant'ı ırkçı olmakla suçlayacak değilim, böyle si bir tarihsel gevezelik hakkına ben bile sahip değilim, hele ki henüz konuŐmadıėımız bir Heidegger dururken. Bu arada Heidegger'e de ayrı bir parantez açmam gerekirse: (.

Hazır biz bize iken, –yani alacağını alıp siperlerine koŐan askerler aramızdan ayrıldığına göre– Şunu da söylememe izin verin: Kant ya da Königsbergli Çinli herkes için sayėı uyandırması gereken bir tarihsel Őahsiyettir. Öyle ki, seri katilinden terzisine, mafya babasından voleybol filesi tasarımcısına hemen herkes Kant'ı iyi ya da kötü dikkate almak durumunda hissetmiŐtir kendisini. Yine yle ki, bir halı dokumacısı, *Kant sonrası dokuma ya Kant'ın devamıdır ya da Kant'a getirilen bir eleŐtiridir*, demiştir. (Şimdi okununca fazla iddialı geldi bana da.) Eğer tarihsel bir geçit töreni yapılacaksa, Kant olmadan geçit töreninin baŐlayamayacaėı aŐıkardır. O zaman, Kant buradaysa, trene kaldığımız yerden devam edelim...

MODERN-POSTMODERN ARASI ANLATI

Ubi dubium ibi libertas!

Dedektif Hume ve Onun Hazin Sonu

Pek çok tarih anlatıcısı, on sekizinci asr “kriminal bir asır” olarak anarlar. Böyle bir anlatımın doğru olması, doğru yere bakmakla elbette mümkündür. On sekizinci asır Britanya’sına bakıyorsanız örneğin, takdire şayan bir tarihsel tespit olabilir bu. Bilfarz öyle yapıyoruz: On sekizinci asır Britanya’sına gözlerimizi diktik ve her yerde çözülmesi gereken kriminal vakalar ile karşı karşıyayız. Hal böyleyken, bu coğrafya için en gözde meslek dedektiflik oluveriyor. Coğrafyanın yarısı suç işlemekle meşgulken, diğer yarısı dedektif rolünü üstleniyor. İşte bu dedektif yığını içinde birisi var ki, şöhreti günümüze değin ulaşabilmiş: Onun adı David Hume, namı diğer kuşkugötürür Hume.

Onun çözemeyeceği cinayet, aydınlatamayacağı karanlık, yiyemeyeceği peynir neredeyse yok gibidir. Hume’un mahareti, her şeye kuşkuyla eğilmesindedir. Onun için her şey kuşku götürürdür. Olayın ilk çözümlemesi de budur; bir şeyin deneyimi, o şeyin her şeyi hakkında bilgi sahibi olmamıza olanak tanımaz. Her zaman için kuşkunun nefesini kendi nefesimiz için bir eşlikçi olarak tayin

etmemiz gerekir. Olay, kuşkunun sıcak nefesi karşısında kendisini açacak, adeta güneş gibi ortada parıldayacaktır. David Hume'un bu eşsiz yöntemi, dönemin birçok vakasının aydınlanmasında etkili olmuş gözükür. Ama bazen da fazla kuşku göz çıkarabilir; örneğin pasparlak güneşten de kuşku duymaya kalkarsanız, katili yakalamak için kış mevsimini beklemek zorunda kalabilirsiniz. Ama bu yüzyıldan konuşmak yine de kolaydır, Hume'un kafasında dönen soruları kendi kafamızdaymışçasına hissetmek için pek de yetkin sayılamayacağımızdan bu böyledir. Tarih beridir, Hume'a dair şöylesi bir hikâye anlatılır durur (belki bir şehir efsanesidir bu, ama ne önemi vardır ki?):

Edinburgh'da bir dizi cinaî vaka fazlaca şüphe uyandırmaktadır. Şehirde elini kolunu sallaya sallaya gezen bir seri katilden şüphelenilmektedir. (Halbuki henüz Nietzsche doğmamıştır, ondan başka kim olabilir ki bu mahir seri katil?) David Hume'a bu seri cinayetlerin aydınlatılması için başvurulmaktadır. Üç insan cesedini incelemiştir Hume; hepsi kalbinden bıçaklanarak öldürülmüştür. Hume bu cinayetlerin aynı kişi tarafından işlendiği konusundan ziyade, ölen kişilerin kalbe saplanan bıçakla ölmemiş olabileceği ihtimaline eğilmektedir. Bu ilk duyuşta biraz tuhaf gelebilir, ama Hume tam olarak şöyle düşünmektedir: Kalbe bir bıçak saplanıyor ve kişi ölüyor. Böyle bir yasa bilmiyorum, kalbe saplanan bıçak ve kişinin ölmesi arasında zorunlu bir bağ yok. Kişi hiç nedensiz yere de ölmüş olabilir. Kalbe saplanan bıçaklar bizi bir yere götürmeyecektir, sadece bir süre bununla oyalanabiliriz. Hume'un bu tespitleri o zaman çok anlaşılmasa da, ona duyulan saygıdan ötürü onu onaylar şekilde kafalar aşağı yukarı hareket etmiştir. Sonucu elbette merak buyuruyorsunuzdur, en az benim kadar siz de. Sonuçta Hume'un bu cinayetler serisini çözüme kavuşturduğu söylenir. Ortada bir katil yoktur, insancıklar kendi kendilerine ölmüştür. Bir katil aranacaksa, insan aramaya önce kendisinden başlamalıdır.

“Birisi bıçaklanıyor ve hemen ardından ölüyor. Biz de hemen yargımızı yapıştırıyoruz: Kişi, bıçaklandığı için öldü. Böyle düşünmeye meyilliyiz fakat bu hakikatin ne kadarını kapsıyor?”

Gel zaman git zaman Hume sürekli aksiyon halindeki bu yaşamdan sıkılıp emekliye ayrılıyor. Şimdiki zamanla düşünmeyiniz, şimdi emekliden iyisi yok. Sistemin en aşağısındaki emekli yalılarda, köşklere yaşıyor. O zamanların emeklisi, bir ekmeğe, birkaç domatese ve biraz peynire bile muhtaç. Fakat Hume için geçim bir dert değil, iyi bir dedektif, aynı zamanda iyi de bir suçludur. Hayatını çalarak-çırparak idame ettiriyor bir süre David Hume. Fakat talih bu ya; bir seferinde bir evin bahçesinden domates aşırırken yakalanıp kalbinden bıçaklanıyor. Düşüneceksiniz elbette, bıçaklanmış bir David Hume ölecek midir? Bilmem, ölecek midir? 1776, Edinburgh. Tarih buysa ölmüş olması beklenir olandır. Tarih yalan söylemez, ama tarihçi için aynı şey geçerli olmayabilir.

Yürüyüş Öğretmeni

Solvitur ambulanda.

Yine on dokuzuncu asırdayız ve artık mevzuyu biliyorsunuz. (Artık mevzuyu bilmeyenler kitabı bir bira ile takas etmeye çalışabilirler.) Şimdi çok tuhaf –yani tuhaf için bile oldukça tuhaf– bir adamdan bahsedeceğim size. Bir yürüyüş öğretmeninden. (Bu oldukça yanlış anlaşılabilir, ‘kedi yürüyüşü’ denilen saçmalıktan ya da bir çizgi üzerinde dosdoğru yürümeyi salık veren eğitimden bahsetmediğimi biliyor olmalısınız.) Aslına bakılırsa, yürüyüş öğretmenliği denilen meslek muslukçuluktan, saat ustalığından ya da genel müdürlükten daha tuhaf sayılmaz bana göre. İnsanlara nasıl

yürümeleri gerektiğini öğretmek kadar doğal ne olabilir? Özellikle günümüz düşünüldüğünde, artık böyle bir mesleğin olmayışı bile şaşkınlık vericidir. İnsanlar yürümüyorlar artık, sadece bir yere varmak için hareket ediyorlar. Yürüyüş kavramı artık sözlüklerimizde bir yere oturmuyor, böyle bir eylemin varlığından bile birçoğumuz haberdar değil. Oysaki tarihten biliyoruz, yürüyüş varoluşa içkin bir eylemdir. Hem bir varlık meselesidir yürüyüş hem de bir estetik mevzudur. Yazık ki artık yürüyüş ontolojisi veya yürüyüş estetiği gibi mevzular pek dillendirilemiyor, çünkü sonuç o ki; yürüyüş yok! Yürüyüş üzerine güzelleme var lakin *yürüyüş yok. Yürüyüş edebiyatı var lakin yürüyüş yok.*

1800'lerin ilk yarısı, sanırım Danimarka. Sokakta genç adam yürüyüşe çıkmış. –Tanrım ne olağanüstü bir görüntü!– O zamanlar yürüyüşün varlığı pekâlâ bilinmekte fakat nasıl yürüyüş yapılacağı konusunda oldukça hararetli tartışmalar da mevcut. Uzun adımlar yavaş ve seyrek mi, kısa adımlar hızlı ve sık mı? Ya da uzun adımlar hızlı belki ya da kısa adımlar yavaş ve seyrek. Hayır, diyor genç Kierkegaard. (Yüzü uzun, saçları dağınık ve sık, hafif bir tebessüm, belli belirsiz.) Şeklin ne önemi var? Önemli olan yürüyüşün derin manasını kavramak. Yürüyüşün kendisinde ve kendisiyle var olmak. (Belki biraz Asker Kant'ı andırıyor.) Birçok genç ve belki kendisini genç hisseden ihtiyar Kierkegaard'nun kapısının önünde, ondan yürüyüşün anlamını öğrenebilmek üzere bekliyor. Kierkegaard kapıdan sakince süzülüp sokağa düşüyor. Kopenhag sokaklarını boydan boya, kimi uzun, kimi kısa, kimi hızlı, kimi yavaş adımlarla gezimliyor. Arkasında hatırı sayılır bir gürûh onu taklit ederek anlamın peşinden sürükleniyor adeta. Bu eşsiz merasim yıllarca sürüyor. Kierkegaard her gün başka zamanlarda yürüyüşe çıkıyor ve arkasındaki yığın onu takip ediyor. Kalabalık, Kierkegaard'yu bir

öğretmen olarak çoktan bellemiş, ünü diğer şehirlere çoktan yayılmış ve ondan yürüyüş dersi almak isteyen birçok insan Kopenhag'a akın etmekte. Kierkegaard her zaman sakin ve yürüyüşünden anlaşıldığı kadarıyla karamsar. Bu niteliği belki çocukluğundan geliyor, baskın ve baskıcı bir ailenin çocuğu olmak bir karamsarin en belirgin motivasyonu. Tarihi kafanızdan hızlıca akıtınız, Kafka hemen aklınıza takılacaktır. Belki birkaç örnek daha verebilirdim ama mevzuyu kaybetmek üzereyiz. Kaybetmenin ne demek olduğunu siz benden daha iyi bilirsiniz.

Kierkegaard'nun yürüyüş dışında da bir hayatı var elbet. Bir kadına âşık Kierkegaard. Ne güzel bir cümle değil mi? Bir kadına âşık Kierkegaard. Defaatle söylenebilir, hiçbir mahsuru yok. Kierkegaard'nun âşık olduğu kadının adı ise Regine Olsen. Zarif mi zarif bir hanımefendi kendisi ya da incelikli mi incelikli. Fakat elbet tarihsel tuhaf kendisini tekrar etmekte mahir davranıyor ve ayrılık erken yakalıyor Kierkegaard'yu. (Belki bu bir ironi biçimidir, kimbilir.) Ayrılık Kierkegaard'yu ihtiyarlaştırıyor, eskisi gibi yürüyemez oluyor, aksıyor, tökezliyor, sendeliyor, kimi oluyor düşüyor. Ardındaki kalabalık giderek azalıyor, homurdanmalar yükseliyor, birileri 'Bunun bir halt bildiği yok!' diye bağırmaktan çekinmiyor. Zavallı Kierkegaard, sanki kalabalığın peşine takılmasını kendisi arzulamış gibi, kalabalığın homurdanmasıyla iyice karamsarlaşıyor, yalnızlaşıyor.

Tarih her ne kadar bizim oyun bahçemizse de; Kierkegaard'ya sevinebileceğimiz bir son yazmak elimden gelmiyor. Kierkegaard artık yalnız başına geziniyor sokaklarda, Kopenhag sokaklarında gezinen bir ruh oluveriyor. 1855'in bir sonbahar günü Kierkegaard yine yürüyüşe çıkıyor ve artık bu yürüyüşü tamamlayamıyor. Son sözleri ise yürek kanatan cinsten:

-Süpürün beni!

İcadı Bilinmeyen Bir Mucidin Öyküsü

Quidquid latine dictum sit, altum viditur.

On dokuzuncu yüzyıl bir kaos yüzyılı olmasının yanında kaosu fırsata dönüştürebilenlerin de yüzyılıdır. Eğer tarihe bir şeyin icadı ile isminizi kazımak istiyorsanız, aradığınız yüzyıl burasıdır. Mübalağalı bir ifade ile bu yüzyılda her köşe başında bir şey icat edilmektedir. (Şöyle kafanızı yukarı kaldırıp bir düşünün: Palmieri bir köşede sismografi icat ederken hemen iki yüz metre ileride Berliner gramofonu icat etmektedir.) Elbette böylesi ‘tuhaf’ bir yüzyılın bir mensubu iseniz, ister istemez tabiatın size verdiği ile yetinmemenin gerekliliği gibi kötü bir inancın sizi yavaş yavaş ele geçirmesine tanıklık ediyorsunuz demektir. Tıpkı on sekizinci yüzyılın ikinci yarısındaki sessiz yığının bir parçası olarak Stuttgart’ta dünyaya gelip, on dokuzuncu yüzyılın coşkun akan seline karışan Alman mucit Georg Wilhelm –ve belki Friedrich– Hegel gibi. Bakınız, hemen anımsadınız onu: Ne de olsa bu sayfalara gelene dek tarihsel bir bilince eriştiniz, ne mutlu o zaman dut ağaçlarına ve onun konuklarına. Hegel’i elbette anımsadınız, on dokuzuncu asrın çılgın mucidi o, fakat ne icat ettiğini yaşamış dünyada üç, yaşayan dünyada yalnızca bir kişi –ben– biliyor. Artık sizler de bileceksiniz ki şaşkınlığınızın ellerinizden okunacağı o an bütün dünya trenlerinin aynı hizada toplandığını hayal edeceğim.

Hegel’in o muazzam icadını anlatmadan önce, onun hayatına dair oldukça mühim gördüğüm bilgileri vermekle işe başlamak niyetindeyim. Hegel 1770’de bir memur çocuğu olarak dünyaya geldiğinde Napolyon henüz bir yaşındaydı, Beethoven henüz doğmamıştı ve Tiepolo henüz ölmüştü. O zamanlar dünyada pek de inanılmaz hadiseler yoktu. İnsanlar inanılmaz hadiseler için on dokuzuncu

asrı bekler bir tavır içinde sokaklarda, elleri ceplerinde dolaşmaktaydı. (Hatta Hegel ergenlik çağında sokakta dolaşırken Novalis ile çarpışmış, iki genç birbirinden nazikçe özür dileyerek yollarına devam etmişti.) Hegel, ilk eğitiminde başarısız bir öğrenci olarak görülmekteydi. Hoş, onun başarısız öğrenciliği ilk eğitiminden sonra da devam etmişti. Büyük olasılıkla kendisinden on dört yaş büyük bir kadına âşık olup, aşkının ulaşılması imkânsız bir yerde olduğunu farkedince bir eğitim neferi olmaksızın, kendi'nin neferi olmayı yeğlemişti. Hegel, başarısız eğitim yıllarının ardından gözlerini kendi üzerine çevirmiş ve hayatı boyunca da gözlerini kendisinden ayırmamıştı. İçine kapanık bir yaşam süren Hegel'in içinde kopan fırtınalar ise, o pek az meşhur icadı ile ancak anlaşılabilirdi.

O icadın ne olduğuyla ilgili elbette tahminleriniz vardır. Ama asıl merak ettiğiniz soruya önce cevap vermeliyim: İcadın bugüne dek neden gizli tutulduğu ve hiçbir zaman kullanılmadığı yönündeki soru işaretleri isabetlidir fakat cevabı da oldukça basittir. İcad egemen dünya için zararlı ve tehlikelidir. Hegel de zaten tarihin en tehlikeli insanlarından birisi olmasıyla ünlüdür. Belki biraz da Richard Wagner ya da Zeki Müren tehlikelidir ama Hegel'in ünü bana göre tartışmasızdır. Hegel'i bu kötü üne kavuşturan bir 'savaş makinesi'dir. Savaş makinesi deyince aklınıza birçok şey gelebilir, bir revolver ya da bir bombaatar misalen. Fakat bu, şüphesiz, öyle basitçe kavranabilir bir şey değildir. Neredeyse bir oda büyüklüğünde –içine bir oturma grubunun rahatça sığabileceği genişlikte bir oda düşünelim– bir makineden bahsediyoruz. Bu makinenin içine iki bilinçlilik durumu bırakıyoruz ve bu bilinçlilikler sonu kestirilemeyen bir savaşa giriyor. Ama öylesi, var olma ya da yok etme üzerine büyük bir savaştan söz ediyoruz. Bu savaşın tarihsel bir savaş olacağını da bu noktada eklemek gerekiyor ki, bu sadece iki bedenin savaşı değil, tüm tarihin bir anlamda savaşa tutuşması anlamını taşıyor. Yavaş yavaş tehlikeyi görüyorsunuz değil mi.

Odaklanmanız gereken yeri şimdi söylüyorum: Bu savaşın tasarlanabilir ya da kestirilebilir bir sonucu yok. Yani egemen sınıfın diktesinin ve kontrolünün tamamen dışında, insan bedeni gibi kolayca feda edebileceğimiz bir şeyin söz konusu bile edilmediği, bütünüyle tarihsel ve tarihsel yoksullaştıran bir savaştan bahsediyoruz. İşte büyük bir tehlike! Egemenler sınıfı, tasarlayamayacakları ve önceden sonucunu kestiremeyecekleri bir savaştan tarih boyunca kaçınmıştır. Sonucu az çok tahmin edersiniz: İlk tasarlandığında etraflı bir alakayla karşılaşan icat daha sonraları mucidi ile beraber imha edilmiştir. Ne acı bir son! Yaşamını bu diyalektik savaş makinesine ada ve birileri gelip birkaç dakikada hem onu hem de seni yok ediversinler! Ama işte tarih bu ya kadirşinâs dostlarım, Hegel tarihin hangi noktasından bize seslenmiş olursa olsun, biz de onunla aynı noktadan ona seslenebiliyoruz. Buradayız, icadının kıymetini biliyoruz ve tarih dönmekte, elbet ileride bir yerde sana rastlayıp tekrar kolları sıvayacağız. O iki bilinçliliği o makineye yeniden sokacağız.

And olsun ki sokacağız!

Bazı Önemsiz Dipnotlar:

İlk Önemsiz Dipnot: Aynı yüzyılın bir diğer mucidi olan Alman Karl Marx, Hegel'in icadından haberdardır ve makinenin ters durduğunu ifade etmiştir. Denilebilir ki; o zaman gitsin makineyi ters çevirsin; lakin Marx'a kulak verilirse makinenin yapılış esnasındaki bir problemden kaynaklanır bu terslik, makineye ilk başta eklenmesi gereken temel parça en son (belki de yeterli özen gösterilmeksizin) eklenmiştir. Marx, bu fikirden hareketle, arkadaşı (ve aynı zamanda gelir kaynağı) Engels ile birlikte Hegel'in makinesinin ters prensibine göre başka bir makine icat etmiş, Hegel'in makinesinin aksine bu makine 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren yaygın

biçimde kullanılmıştır. (Angola'nın dağlık bölgelerinde, ismi gizli tutulan bazı köylerde ve yaşadığımız coğrafyanın yaşadığımız coğrafya dışında kalan her yerinde makine halen kullanılmaktadır. Teşekkürler Marx ve sakaldaşı Engels!)

Bir Diğer Önemsiz Dipnot: Hegel savaş makinesini icat ederken yalnız değildir. Birkaç dostu, örneğin Johann Gottlieb Fichte makinanin işleyiş prensipleri hakkında oldukça spektöküler önerilerde bulunarak pek önemli katkılar vermiştir. Aslında oldukça refah bir ölkede yaşadığımız gerçeğini göz önünde bulundurarak; asıl mucidin kim olduğu konusunda bir tartışmaya sizi davet edebilirim. Gece olup uyuyunca belki rüyamıza Hegel bile gelecektir, belki biraz şanlıysak...

Son Önemsiz Dipnot: Yukarıda bir yerlerde Hegel'in imha edildiğini duyduğunuzda üzüldüğünüzü gördüm. Buna dayanmam. Size o halde şöyle bir tarih yazayım: Hegel egemen sınıfı tarafından yok edileceğini öğrenince ağzına bir silah dayayıp kendi özgür iradesiyle yaşamına son vermiştir. şimdi bir azılı düşman –belki adı Nietzsche'dir– özgür irade bir yanılısamadır, diyebilir. Belki bunda haklı bile olabilir. Fakat buna rağmen Zeki Müren tehlikelidir.

POSTMODERN ANLATI

*Inde fit ut raro, qui se vixisse beatum
dicat et exacto contentus tempore vita
cedat uti conviva satur, reperire queamus.*

Karamsar Bir Gece Bekçisi

Öfkeli parmaklar yazıyor:

İnsansal zamanda on dokuzuncu asır: Yani İsa'nın üzerinden tam on dokuz yüzyıl geçmiş. Korkunç bir rakam bu, kulağa da akla da korkunç geliyor. Hiçbir şey değilse, otuz sekiz mutsuz insan ömrüne denk gelir on dokuz asır. Belki de yirmi yedi mutlu insan ömrüne, hemen hemen. Neyse ki, Almanya'nın soğuk gecelerinin karamsar bekçisi için bu hesabın pek de önemi yoktur. Zira o, çağının dehâsı, çağının azimli büyüleyicisidir. O, tarih için bir değişim kıstasıdır. Nasıl olduğu konusunda kimsenin pek bir fikri yoktur aslında, görünürde yapayalnız bir gece bekçisidir sadece, karamsarlığından başkaca sığınacak limanı bile yoktur. Koca yüzyıl içinde –odur denilebilecek– tek bir dostu vardır, o da bekçinin ölümünden hemen önce daha yeni doğacaktır –bekçi öldüğünde ilk cinayetini işlemiş

olmalıdır ya da belki öldürmeye karar verdiği an o andır. Kader bu ya, belki karamsar gece bekçisiyle tanışma şansına erişebilse, öfkelerini öldürmekte değil, gecenin içinde kaybolmakta, gecenin sessiz bir misafiri olmakta kullanacaktır, ama tarihin işi bilinçsiz dengeyi gözetmektir. Düz bir tarlada nereye gittiğinden bihaber, yalpalaya yalpalaya koşturan bir at misalidir tarih. Böylesi güzel tesadüfler için ise belki sinema icat edilmiştir, örneğin *Strangers On A Train* ya da *Snatch*. Hoş, tesadüfler her zaman hoş tesadüfler de değildir. Bazen yeni kurulmuş bir kentte yan komşunuz babanızın katilidir, hiç değilse bir gece yarısı bahçenizdeki çiçeklere kastetmiştir –buradaki kafa karışıklıklarını anlayabiliyorum, ama Tanrı kadar kesin konuşamam, siz de beni anlayınız.

Gece bekçileri sanılanın aksine gecelerin başını beklemezler sadece, insanlığın da başını beklerler, tarihin de öyle. Yaşamın iradesi de onlara bağlıdır bir ölçüde, ölümün ansızınlığı da. Bütün bir tarihin yükünü omuzlarına yükleyebilenlerdir gece bekçileri ve Alman gece bekçisi Arthur da öyledir işte. Tüm tarih onun omuzlarına bırakmıştır ve o da tarihi gelecek çağa aktarmak için kendi bedenini feda eder. Öyle ki, onun geceleri olmasaydı, bizim günümüz neye yarardı ki? Bir anlamda, onun akılsızlığı, bizim aklımızdır. Onun merhameti bizim yaşam dinamiğimiz. Öyle abartılı cümleler kuruyorum, bağışlayınız. Sözcüklere hükmetmek öyle kolay olmuyor bazen, kendileri atılıyorlar öne, durduramıyor insan. Neyse ki, aynı sözcükler yerlerine oturmakta da mahir davranıp yükümü hafifletiyor, var olsunlar. Arthur için bir sözcük diyebiliriz o halde. Zira o da tıpkı sözcükler gibi yeri gelir tarihin önüne atılır, yeri gelir tarihin yükünü hafifletir. Tarihin tüm sokaklarını dolaşmıştır tüm geceler boyunca. Yer yer karamsardır fakat umut aşılamaı da ihmâl etmez asla. Belki geldiği yüzyılın askerlerinden etkilenmiştir bir nebze ama onların sistematığına inat, çapraz koşar sokakları, çapraz ezer tarlaları, kör ve bilinçsizce, kâh düşecektir lakin pes etmek yok! Ya-

şasın geceleri akılsız dolaşanlar, aklı paramparça ettikten sonra koşmaya başlayanlar ve yaşasın tek ahlâki olarak şefkat...

Gece bekçisi Arthur Schopenhauer için nesilden nesile şöyle bir hikâye anlatılır durur: Bir gece Arthur sokakların başıboşluğunu kendi başıboşluğuna eklerken gözle görülür yerde bir çiçeğe rastladı. Çiçeğe yaklaşıp onun edasını süzdü, kendinden emindi çiçek. Arthur'un da ondan aşağı kalır yoktu hani. Sanki tarih bir o çiçek içindi, bir de Arthur. Ne güzel dedi, Arthur, benim için açmış bir çiçek –böbürlenerek. Sanki çiçeği alaşağı etmişti, gururlandı gece bekçisi. Ama çiçeğin cevabı gecikmedi: *Seni budala! Görülmek için mi açtığımı sandın? Kendi zevkim için açılıyorum, başkaları için değil, hoşuma gidiyor. Aldığım zevk var olmaktan ve açmaktan ibaret.* Tabii böylesi bir hikâye, Arthur'u yerin dibine sokmak için onun azılı düşmanı Hegel –gündüzleri görevi Arthur'dan devralır, düzene ve nizama bayılırdı– tarafından icat edilmiş olabilirdi, fakat tarih bunu böyle algılamaz. Tarih, çiçeği Arthur olarak görmek için daha arzu-lu görünür.

Gerçekten tuhaftır, Arthur Schopenhauer'un nerede, ne zaman öldüğüne dair kesin bir bilgi bulunamaz. Belki de onun gecenin kendisi olduğu ve asla ölmeyeceği inancı tarih için sabittir. Tarih-sel bilinci allak bullak eden bu adamın ölümle pek ilişkisi olmadığı açıktır. Hamburg, Mannheim ya da Frankfurt sokaklarında bir gece gezintisinde iseniz, ona rastlamamanız için hiçbir neden yok demektir. Olur da karşılaşırsanız, ona canınızın sıkıldığından bahsetmeyiniz. Zira yüzyıllar boyu canı sıkılmadan sokakları adımlayan bir gece bekçisinin duymak istediği en son şeydir bu. Hayat, boşa geçirilmiş bir şey olamaz, karamsarlık içinde geçse dahi, bir yolunu bulup kendinizi neşelendirebilmelisiniz. Acı çekiyorsanız,

diyecektir gece bekçisi, aynı zamanda acı çektirensiniz. Evet, korkutucu gelebilir artık geceleri onunla karşılaşmak, sanırım artık bu gece gezmesini biraz erteleyebilirsiniz. Yüzyıllık bir öfkeye maruz kalmak istemezsiniz.

Bir Seri Katil Portresi:

*Aequa lege Necessitas
Sortitur insignes et imos;
Omne capax movet urna nomen.*

Ve Decadence başlıyor:

Sene 1863, aylardan Şubat ve fakat hava neredeyse yirmi derece. Naumburg yakınlarında ellili yaşlarında, görece uzun boylu, saçları yer yer kırışmış, şık giyimli (bir ölü için şık giyimli olmanın anlamı nedir, bilinmez) bir erkek cesedi bulundu. Kısa bir soruşturmadan sonra, öldürülen kişinin Leh asıllı bir tüccar olduğu anlaşıldı. Adamcağız muhtemelen kafasına aldığı odun darbeleri ile öldürülmüştü. Ensesinde ve sırtında yer yer morluklar vardı. Katil, adama oldukça öfkelenmiş olmalıydı. Bir alacaklı ya da adam tarafından dolandırılmış bir mağdur olabilirdi. Ya da katilin öfkesi adama değildi, kabına sığdıramadığı bir öfkesi vardı, belki kendisine, belki topluma, belki de Tanrı'ya! Katilin bu tüccarı hangi öfkeyle öldürdüğü asla bilinemeyecekti. Fakat bu öfke hangi öfke ise, görünen o ki dinmemişti: Aynı senenin Mayıs ayında, yine Naumburg yakınlarında bir din görevlisi (din görevlisi ifadesi biraz tuhaf, görevlendiren Varlık ile görevli arasındaki ilişkiden ötürü) öldürüldü. Bu kez katilin öfkesi daha yoğun hissediliyordu, din görevlisinin bedeni neredeyse bir insan

bedeni olarak tanınmaz durumdaydı, katil onu parçalarcasına hırpalamış, hırsını alamayıp kafasını taşla ezmişti. İki cinayetin aynı kişi tarafından işlendiği konusunda şüphelenmek, en şüpheli insan için bile komikti.

Sene 1965, rüzgârlı bir Mayıs günü. Yapraklar Wagner müziğinin coşkunuyla henüz tanışmış gibi, şaşkın kımıldıyor. Ağaçlık alana yakın yerde zarif bir cansız bedene rastlandı. Öyle güzel bir ölüydü ki, belki bu bedenin cansız halde ne kadar da estetik duracağını hayal eden bir ressam öldürmüştü onu. Yirmili yaşlarının ortalarında bir kadındı yerde sereserpe uzanan. Nasıl öldürüldüğü hemen kestirilemiyordu. Açıkçası, kimse onun öldüğüne bile inanamıyordu. Öylesine canlıydı ki, neredeyse ağır uykusundan uyanıp –merhaba– diyecetti. Bedeninde ne bir yara-bere izi –ne arar, öyle güzel ki, yaranın o bedende barınmak için bilincini yitirmesi gerekti– ne bir başka ölüm emaresi bulunuyordu. Belli ki katil oldukça insaflıydı, işkencesiz bir ölüme benziyordu ve elbette incelikli, tıpkı zekice örülmüş bir Rimbaud şiiri gibi. Belki de cinayet Rimbaud’nun eseri –şaka mı yapıyorsunuz, alay mı ediyorsunuz benimle, o yıllarda Rimbaud neredeyse on bir yaşındaydı ve bir cinayet için oldukça gençti. Ama katil en az onun da kadar incelikli olmalıydı...

Sene 1972, aylardan Mart –belki Nisan, ağaçlar yeşilleniyor. Basel, Ren Nehri’nde bir ceset bulunuyor. Kırılmış saçlarından, buruşmuş ellerinden ve gözaltlarından anlaşılabildiği kadarıyla nereden baksanız yetmişine yaklaşmış bir kadın cesedi. Önce intihar ettiği düşünülüyor fakat boynundaki morluklar bunun bir cinayet olduğu konusunda oldukça ikna edici gözüküyor. Muhtemelen kadın,

önce boğazı sıkılarak öldürülmüş, daha sonra nehre bırakılmış. Kadının üzerinde günlük kıyafetler bulunuyor, sanki ufak bir gezintiye çıkmış ve bu onun son gezintisi olmuş. Katili anlamak ise oldukça güç, boğazını sıkarak öldürdüğü kadını nehre bırakmak, cesedi yok etmek için bir çare olabilir, ama ya ahmakça bir çare ya da katilin niyeti bu değildi. Nehirde sürüklenen bir ölü bedeni merak ediyor olabilir, onun nehirde nasıl olup da yıkanacağını. Belki de balıkçı Herakleitos'un torunlarındanır, kimbilir. Tanrı mı, hayır, hayır!

1880 yılından biraz sonra, Avrupa'nın çeşitli yerlerinde bir dizi anlaşılabilir ve ürpertici (belki de anlaşılamadığı için ürpertici) cinayet vakası görüldü. Torino, Nice, Tübingen. Bu şehirlerde neredeyse sekiz senede onu aşkın cinayet işlenmişti. Cinayetlerin kimi vahşice duygular barındırarak işlenmişse benzersiz de, kiminde oldukça naif bir yan seziliyordu. Cinayetlerin tek bir katil tarafından işlenmiş olma ihtimali pek zayıf görüldü, zira cinayetlerin herhangi bir sistematiği ya da kurgusu yoktu –bir diğer ihtimal ise, katilin sistemli davranmaktan nefret etmesiydi. Kâh on sekizinde bir delikanlı uçurumdan aşağı yuvarlanıyor –delikanlı uçurumları sevecek olsa neden kanatları yoktu? – kâh kırklı yaşlarda bir kadın boğuluyordu. Ama bu cinayetler dizisi içinde, Salomé isminde genç bir kadın yazarın ölümü hemen dikkat çekiyordu. Bu, muhtemeldir ki, bir aşk cinayeti idi. Kadın, kalbine saplanan kesici bir alet ile öldürülmüştü –kimbilir, belki çılgın âşığını reddederken pek de zarif davranmamıştı ona, belki de onu kendisi ile sınamıştı. Bu dizi cinayetler Avrupa'da yaşayan insanları derin bir endişeye sevk etmişti, insanlar arasında gizemli katiller dolaşıyordu. Ama içlerinde sakin kalabilenler halen vardı, şöyle diyorlardı: 'Ne gam! Tanrı'yı da öldüremezler ya!' Belki de yanılıyorlardı, bunca hünerli katillerin elinden kurtulmak için, Tanrı olmak bile kâfi gelmeyebilirdi...

1889 senesinin hemen başında Torino’da “tarihsel tuhaf” bir hadise gerçekleşti. Bir atın kırbaçlanması üzerine, hırpani görünümlü bir adam atın boynuna atladı ve atı korumak istedi. Hemen ardından ise yere yığıldı. Adamın bir yabancı olduğu pek açıktı. Ceplerinden gönderilmemiş birkaç mektup ve günlük yazılar çıktı. Mektuplar “Dionysos” imzası taşıyordu –bu, adamın bir şarapçı olduğunu işaret ediyor olabilirdi– ve günlük yazılardan anlaşıldığı kadarıyla bu adam onlarca cinayetin faili idi. Yazıların uzun bir incelemesinin ardından, adamın yirmi yılı aşkın süredir cinayet işlediği anlaşılmıştı. Oysaki suratında hiç de katil ifadesi yoktu. Daha çok şeyi andırıyordu, şey, –yoksa bir filozof mu, ama o da ne?– masum bir şarapçı. Gür bıyıkları, belirgin yüz hatları, zarif bedeni, yorgun göz kapakları ile böylesi güzel bir adamcağızın bir katil olması ilk başta pek de mümkün görünmüyordu. Fakat günlük yazıları kan dondurucu idi, şöyle diyordu birisinde:

‘Kimi öldürsem tatmin etmiyor beni, oysaki onlarınki tam bir öldürme. Daha ne kadar öldürebilirler ki, diye düşünüyorum ve işin içinden çıkamıyorum. Daha bugün bir adamı, kafasını taşla ezerek öldürdüm, ama onun kafası çoktan ezilmiş gibiydi. Daha fazla nasıl ezilebilirdi, bilmiyordum.’

1889’un Ocak ayında (zannederim soğuk bir gündü) yakayı ele veren adamın, 1844 doğumlu Friedrich Wilhelm Nietzsche (bir daha tekrar etmekte fayda var: Friedrich Wilhelm Nietzsche) olduğu anlaşıldı. Wilhelm, 1900 yılının Ağustos ayında yeryüzüne veda etti –adeta yirminci asrın açılmasına müsaade eder gibi, “Tamam hadi, biraz da siz oyalanın,” der gibi, bizimle dalga geçer gibi, ah muzip

adam. 1889'dan 1900'e kadar geçen sürede Nietzsche'nin yaşamına dair çeşitli söylentiler var. İçinden hoşumuza giden herhangi bir tanesine inanmakta özgürüz. Örneğin; polisin elinden kurtulup (polis hantal, Nietzsche çevikti) bu on bir seneyi Ege kıyılarında sakın mi sakın bir kasabada geçirdiği ya da polis tarafından kullanılıp azılı suçluların peşine takıldığı söylenceler arasında. Asıl ilginç olan söylence ise bir "bengi dönüş" söylencesi. Nietzsche kalan yaşamında, yakayı ele vermeden önce öldürdüğü insanları tekrar öldürmüş, hatta aynı bağlamda, aynı şekilde ve inanmazsınız aynı giysilerle yapmıştır bunu, diyen bir grup meczup halen buralarda. Tabii, bu bir deli saçması, böyle bir şey vâki değildir. Ama bir söylence olması itibariyle değerlidir, en azından. Yirminci asrın ünlü tarihçilerinden birisi onun için şöyle söylüyor: *'Sanırım Nietzsche bize bir şeyler anlatmak istiyor.'* Bir diğeri de ona dipnot düşünüyor: *'Ama sözcükleri elinden alınmış gibi, kimbilir belki asıl suçlu Thales'in aklını çelen o kadındır.'*

TUHAF ANLATI

Quae nocent docent.

Bir Yirminci Yüzyıl Başboşu

1900'lerin hemen başında Viyana sokaklarında geziniyorsanız eğer; çıkmaz sanılan uzunca bir sokakta karşınıza cansız bir insan bedeni çıkabilir. Zarif vücut hatlarıyla hemence herkesi kendine hayran bırakan, yukarıdan bakıldığında küçücük görünen göğsünde senelerin öfkesini ve nefretini biriktirmiş, kimsesiz ve yapayalnız bir insan bedenidir bu. Bu cansız beden, yirminci asrın işaret fişeği gibidir adeta: Bedenin sahibi Otto Weininger isminde Avusturyalı başboş bir gençtir. Tüm ailesini küçük yaşlardayken dünyayı saran bir grip salgınında kaybetmiş, o günlerden beri sokaklarda yaşayan, iğrendiği bedenini yücelerden yüce ruhuyla yargılamış ve nihayet infaz etmiş bir gençtir Otto Weininger. Bugün onun ismini bilen pek azdır –örneğin soylular bilmez onun ismini ve soylu geçinenler. Fakat sokaklarda yaşayan milyonlarca insan için bir peygamber gibidir o. Nefret edişin, yargılayışın ve infaz edişin peygamberi.

Otto Weininger'in zarif bedeni öldüğünde, henüz yirmi üçüncü yılındadır yeryüzüne konukluğunun (sahi sizin konukluğunuz biraz uzun sürmedi mi?). Yine de iyi tahammüldür doğrusunu söylemek gerekirse; şiddet ve hiddet yüklü yeryüzünde (hatta sadece yeryü-

zünde demek onun ne kadar şiddet ve hiddet yüklü olduğunu anlatabilmek için kâfidir) bunca sene konukluk edebilmek. Yine de, kısa süreliğine varlığıyla onurlandırdığı yeryüzü ona çok şey borçlu görünür. Şimdilerde bile; milyonlarca yurtsuzun yurdu, milyonlarca kimsesizin kimsesidir, asır öncesinden başıboş ve ç/aylak bir Otto Weininger. Viyana'ya yolunuz düşerse eğer bir gün, belki onun bedeni halen sokaklardan süpürülmemiştir. Onun küçücük göğsüne ufacak bir buse bırakmanız, dudaklarınız için eşsiz sayılabilecek bir tecrübe olabilir. Belki de kulağına doğru eğilir ve “Senden nefret ediyorum,” dersiniz. Bu, onun ruhunu huzurlu kılacaktır.

Benimle birlikte tekrarlayınız, öyleyse:

Kendimden nefret ediyorum!
Kendimden nefret ediyorum!
Kendimden nefret ediyorum!
Kendimden nefret ediyorum!
Kendimden nefret ediyorum!

Mahcup Bir Böcek İlaçlayıcısı: Franz Kafka

Yirminci asrın hemen başında, Avrupa'da böceklerin istilası yaşanmıştı (istila fikrini muhtemelen yirminci asır insanından çıalmışlardı). Entomofobik milyonlarca insan şöyle dursun (böceklerden korkulması gerektiği hangi tarihsel eğilimin sonucudur acaba?) binlerce insan cilt ve deri hastalıklarıyla karşı karşıya kalmışlardı. Kimisi felç geçirerek hayatını kaybediyordu, kimisinin bedeninde kalıcı izler kalıyordu. Böylelikle yirminci asırda hiç de kestirelemeyecek bir şekilde böcek ilaçlayıcıları toplumun kahramanları olmuştu. Onlara büyük bir teveccüh vardı Avrupa toplumlarında, büyük bir saygınlık kazanmışlardı bir anda. İşte o ilaçlayıcılardan

birisiydi Franz Kafka. Yirminci asırdan biraz önce doğup, çok küçük yaşlarda böceklerle duygudaşlık kurmuş fakat bu duygudaşlığını nefret gibi akılcı bir duyguya dönüştürerek bir böcek ilaçlayıcısı olmaya karar vermiş olan Kafka, Prag şehrinin kahramanıydı adeta. Bir böcek tanrısının gördüğü alaka ile karşılanıyordu gittiği her sokakta. Oldukça da mahcup bir yapısı vardı, onu uzaktan gören birisi onun böceklerle savaşan bir kahraman olduğunu asla tahmin edemezdi. Daha ziyade, babasından henüz azar işitmiş bir çocuk görüntüsü veriyordu dışarıdan, kahraman Franz.

Franz Kafka'nın kahramanlığı tarihsel olarak bir değer taşımıyordu elbette, onu tarihsel olarak "tuhaf" ve değerli kılan şey "ruh huzursuzluğu" idi. Her gece uyumadan önce sabah kalktığında kendisini devcileyin bir hamamböceği olarak bulacağını ve kahraman bir böcek ilaçlayıcısının onu ilaçlayarak öldüreceğini düşünmekten kendisini alıkoyamazdı. Bu çelişik ve bulanık ruh hali; onu, o günün kahramanı fakat tarihin antikahramanı kılıyordu. Tarih için bir antikahraman olmak hafife alınır iş değildir. Çünkü kahramanların tarihi çocuklar içinken, yetişkinler antikahramanların tarihini gözetir. Çocuklar için tarih; kazananın kahramanlığını dillendirirken, yetişkinler için tarihin dillendirdiği şey; kaybedenin çelişkisidir. İşte, bir kaybeden olarak Franz Kafka, bizim için tarihin önemli bir uzvu, bir parçası, velev ki belki de nüvesidir.

Ruh huzursuzluğu içinde geçen hayatını ise trajikomik bir sonla taçlandırmıştır Kafka. Nasıl olduysa bir gün bir devlet dairesine işi düşmüştür kahraman Franz'ın (Son'un başlangıcı). Bütün gün devlet dairesinde oradan oraya sürüklenmiş, bir türlü dairenin içinden çıkmayı başaramamış, kendisini Skinner'ın faresi gibi hissetmiş, bir gün lazım olacağını aklına bile getirmediği tabancasını çıkararak önce devlet dairesinde çalışanları, nihayet ise kendisini vurarak öldürmüştür. Ah, o eski cinayetler! Ne kadar dolu dolu gerekçelerle

işlenmiş, antikahramanımız Franz gibi örneğin, o gün o dairededekileri kurşuna dizmeseymiş, bugünkü bürokratik ferahlığa nasıl ulaşabilirdik ki! Bugün için devlet dairesinde işiniz mi var? Siz yine de tabancanızı yanınıza alınız!

Benimle birlikte tekrarlayınız, öyleyse:

Ben bir böceğim!
Ben bir böceğim!
Ben bir böceğim!
Ben bir böceğim!
Ben bir böceğim!

Kaleci Biraz Tuhaf

Yirminci asırda insanlar iki şeyi evrenselleştirmeyi akıl ettiler: Savaşı ve futbolu. Yirminci asır insanının zekâsına hayran olmak elde değildir. “Bütün yüzyıl boyunca savaştım ve arda kalan zamanda da futbol oynayalım,” fikri saygı duyulması gereken bir fikirdir. Şüphe yok ki, geçmiş asırların büyük beyinleri, böylesi bir şeyi akıl edememiş olmanın derin üzüntüsünü yaşamıştır. (On yedinci asırda birisi ‘Bütün dünya olarak savaştım, ama eğlenecek bir şeyler de bulmamız lazım,’ demiştir fakat bu fikir o zaman pek çekici gelmediğinden aynı birisi dayaktan öldürülmüştür. Ziyaret etmek isteyenler için, mezarı Konya’dadır.) Ama şans o ki, bizler, yani yirmi birinci yüzyıla devredilmiş insanlar, böylesi değerli bir mirasın mirasyedileriyiz. Şimdi bu konudaki şansımızı ve yeteneklerimizi övmenin sırası değil, zira sizlere yirminci asrın en önemli futbol insanlarından birisini, futbol tarihinin en iyi ve en değerli (tuhaf anlamında iyi, absürt anlamında değerli) kalecisini tanıtaçağım: Saygıdeğer Albert Camus (İlk Dünya Savaşı’ndan bir sene

evvel Cezayir’de doğmuştur. Talih bu ya, babasını da bu savaşta yitirmiştir). Bakınız, gözleriniz parıldadı hemen onun ismini duyunca. Çünkü kendisi pek de ‘yabancı’ gelmedi size. Öyledir; insan tanıdık bir isim duyunca, tanıdık bir yüz görünce ya da tanıdık bir ses duyunca keyiflenir. Birisine yabancı olmanın pek de keyifli bir şey olduğu söylenemez, bilhassa kendine yabancı olmanın. Neyse, bu bahis nereden açıldı bilmiyorum. Albert Camus deyin-ce aklıma geldi işte.

Aslına bakılacak olursa, yirminci asırda insanlar için meslekî anlamda pek fazla seçenek yoktur. Ya bir asker olacaksınız ya da bir futbolcu. Albert Camus’nün futbolu seçmesinin nedeni biraz tuhaf gelebilir. Aslında biraz da bu yüzden ona ‘tuhaf bir kaleci’ diyoruz. Camus; bir futbol topunun, sınırları belirlenmiş bir yerden içeri yuvarlanmasının ‘değerli’ bir şey olduğu ne kadar doğruysa da, aynı futbol topunun, sınırları belirlenmiş aynı yerden içeri yuvarlanmasını engellemenin de tarihsel olarak ‘değerli’ olduğunu düşünmektedir. Kendisinin de bu tarihsel rol için ‘dünyaya fırlatılmış’ olduğu inancı, Camus’yü iyi ve değerli bir kaleci yapmıştır. Bir arkadaşına mektubunda şöyle yazmıştır Camus: *“Bir topu içeri yuvarlamak tarihsel olarak keyifli bir iş olabilir, fakat bir topun içeri yuvarlanmasını engellemek onurlu bir iştir.”* Buradaki protest tavrı sezimleyebiliyorsunuz. Tarih, bir topu içeri yuvarlamaya çalışanlarla doludur, fakat o topun içeri yuvarlanmasını engellemek arzusuyla yanıp tutuşan pek azdır. Bu, tarihsel bir yükümlülüktür. Birileri, topu yuvarlamaya çalışanları engellemelidir. Öyle değilse kale boş kalır ve her önüne gelen o topu, o kaleye yuvarlar. Tarih ‘gol’den geçilmez. O zaman ‘tarihsel değer’i araştırma çabamız da nafile bir çaba olarak kalır ve daha da önemlisi tarihçiler işsiz kalır. Öyle ya; tarihin keyfi “gol olacak mı, olmayacak mı?” türünden bir meraktır. Sonuç pek önemli değildir ki sonuç çoğu zaman bellidir. Rakip takımın kaleye yuvarlamak üzere birden fazla topu var ise, kalecinin yap-

bileceği çok şey yoktur. Aynı anda ve farklı köşelere atılan iki topun yalnızca birisini yakalayabilir bir kaleci. Elbette bazı kuantum teorilerini göz ardı edecek olur isek bu böyledir. (Kuantum demişken, Heisenberg de Almanya kalesini bir süre gole kapatmıştı.)

Albert Camus'nün futbol zekâsı oldukça üst düzeydir. Futbolun temelde saçma bir etkinlik olduğunun farkına varıp, futbolu bırakmak yerine onu sanatsallaştırmayı deneyen Camus için *'golü kurtarmak önemli değildir, önemli olan onu güzel kurtarmaktır. Golü yemenin de bir önemi yoktur, önemli olan golü güzel yemek'tir.*' Bu formül, Camus'nün futbol yaşamının bir özeti gibidir. (Belki de 1957'de kazandığı Yılın Futbolcusu Ödülü bunun hatırlanır.) Günümüz kalecileri için de iyi bir formül olabilir bu. Hatta bütün futbolcular için belki, zira artık sadece 'kazanmak' veya 'kaybetmek' var, oysa 'güzel kazanmak' ve 'güzel kaybetmek' olmalıdır. İrlandalı futbolcu Beckett'in de sürekli yenilen İrlandalı takım arkadaşlarına öğütlemiş olduğu gibi: *"Hep denedin, hep yenildin. Olsun, yine dene, yine yenil. Daha iyi yenil."*

Sartre aktarıyor:

Sanırım şampiyonluk maçıydı. Tribünler hınca hınç dolu. Topu aldım, kaleye doğru sürüyorum. Kalede Camus var, sigarasını yakmış, beni bekliyor. Bir yandan topa, bir yandan Camus'ye bakıyorum. Gözüme korner çizgisinin biraz ilerisinde büyükçe bir taş ilişti. Bir anda midem bulandı. Bulantı hissi hemencecik tüm bedenimi sardı. Camus'ye baktım: Golü atsan ne olacak, atmasan ne olacak der gibi beni izliyordu. Ceza sahasına girmeden hemen önce gelişigüzel vurdum topa. Tribünlere gitti. Camus müstehzi gülümsüyordu. Tribünlerden müthiş bir uğultu koptu. Sanırım protesto ediyorlardı. Diz çöktüm, etrafıma

bakındım. Arkamdan koşa koşa Jaspers geldi, sırtımı sıvazladı. ‘Sen doğru olanı yaptın,’ diyerek beni teskin etti. Camus’nün o müstehzi gülüşünü asla unutmadım.

Heidegger anlatıyor:

Benim için değersiz bir maçtı. Penaltı oldu ve topun başına geçtim. Karşımda Camus ve onun alaycı tavırları. Bu beni hırslandırdı. O zamana dek önemsemediğim maç benim için bir varlık mücadelesine dönüşmüştü. Adeta tarihsel bir hurs vardı içimde. Sanki tarihsel olarak varlık yeterince sorgulanmamıştı, çağlar öncesinin penaltısını çekiyor gibiydim. Toptan yaklaşık beş metre uzaklaştım, hızla koşup son gücümle “Dasein aşkına” topa vuracaktım. Bu sırada inanılmaz bir şey oldu. Camus kaleden çekildi. Hatta kalenin arkasına geçip topa nasıl vurmam gerektiğini anlatmaya başladı. ‘Bana ne yapacağımı söyleyemezsin,’ diye çıktım. Tüm öfkemle topa geldim ve vurdum. Ve Gol! Evet, oradaydım. Yüzyılın golünü atmışım gibi herkes üzerime koştu. Artık ben bir Dasein’dım. Camus kenarda sigarasını içiyordu. Ben de bir tane yaktım...

Pelé anlatıyor:

Ben genç bir forvet, o ise kurt bir kaleciydi. Onu çalımladım ve kale ile başbaşa kaldım. Kale gözümde bir anda büyüdü. Bilirsiniz, kale büyüdüğü, mükemmel bir gol atma şansınız düşer. Kale büyüdüğü, top küçülür ve atacağınız gol de mükemmellikten o kadar uzaklaşır. Bu aptal düşüncelerle topu kaleye yuvarlamak üzereyken Camus’nün kahkahasını işittim arkadan. Bilenler bilir, onun alaycı kahkahasına tahammül etmek çok zordur. Bunu belki bilerek yapar. Sinirlendim ve golü attıktan sonra arkamı dönerek ona neden güldüğünü sordum: Çok saçma görünüyorsun, dedi. Haklı olabilirdi. Ama gol, goldür. Saçma ya da mantıklı. Sonuçta bir gol işte...

Şöyle bir bakıldığında Albert Camus'nün pek de normal hatıralarının olmadığı açıktır –ki aksi de beklenemezdi zaten. Yaşamı böylesi tuhaf anekdotlarla dolu olan birisinin ölümünde de bir tuhafılık bekliyorsanız, üzgünüm. Size istediğinizi bu sefer vermeyeceğim. Ona gayet makul bir son yazmak konusunda gereken iradeyi ortaya koymak üzereyim. Sene 1960, aylardan Ocak, belki 4'ü, belki 5'i.. Camus kendisi için güzel bir son düşünmekte. Yaşlandığı için artık futbol oynayamayacağını düşünen Camus, kendi istenciyle hayatına son veriyor (arkadaşının derdi pek bilinmez). Tarih bunu bir trafik kazası olarak yazacaktır. Görünüşte öyledir fakat Facel Vega marka bir arabanın kaza yapabileceği fikrini çocuklar bile kabullenemez. Bu açık ki istemli bir harekettir. Cepten çıkan tren bileti bile tarihi kandırmak için yeterli değil. Olsun, Albert Camus, bu tür bir tuhafılık bile senden soğutamaz bizi. Kurtarışlarınla hatıramızdasın...

Çellist ile Piyanist

Permitte divis cetera.

Çellist Bertrand Russell anlatıyor:

“Ludwig bir anda yere yığıldı. Bu, gösterinin bir parçası değildi. Endişelendim fakat müziğime devam etmem gerekiyordu. Salon kalabalıktı, tam otuz kişi dinliyordu bizi. Tamamı tamamına otuz erişkin kişi! Yani tamamı tamamına altmış berrak göz, altmış yeğin kulak, altmış yetenekli el ve altmış sakın ayak bizimle idi. Ludwig dakikalarca kapaklandığı yerde kalakaldı, ben çellomu çalmaya devam etmeliydim. Eser nihayet bittiğinde sakince kalktım, alkışlayan ellere ufak bir tebessüm

ettim ve onun yanına gittim. "Ah Ludwig, ölmenin sırası mıydı?" diye nazikçe söylendim. Bu, ona son söylenişimdi, nezakettendir deyip sağ avucunun içini hafifçe öptüm..."

Ludwig Johann Wittgenstein. Tarihin en ünlü piyanistlerinden birisi, namı diğer bahtsız Ludwig. İsmi tarihin en ünlü müzisyenlerinden, Ludwig Beethoven ve Johannes Brahms'dan almış, on dokuzuncu asrın, yirminci asra son armağanlarından birisi (elbette intihar ustası Antoine Artaud, aylak adamlar Georg Trakl ve Rainer Maria Rilke, saat işçisi Bertolt Brecht ve biraz daha evvelen böcek ilaçlayıcısı Franz Kafka ile birlikte). Müziğin tüm tarihsel sırlarını ifşa eden, zarif parmaklarını olağanüstü dehâsıyla birleştirip yirminci asrın tüm kirini pasını silmekte mahir bir Ludwig Johann Wittgenstein'dan bahsediyoruz. Onun piyanosu, tarihin en önemli dil olaylarından birisidir. Onun müziğinin sınırları, bizim dünyamızın sınırlarıdır. Fakat bu ihtişamlı müziğin sahibi, yaşama deneyiminin kendisine gelince oldukça acemi bir öğrenciye dönüşür. Neredeyse tüm hayatı, ruhsal ve fiziksel hastalıklarla boğuşmakla geçmiştir. Bazı kardeşleri (en az üç kardeş) bu hastalıklara dayanamayıp intihar etmişse de; o, dayanabildiği yere kadar dayanmıştır. Ta ki onun güçlü bedeninin bile dayanamayacağı bir hastalığa yalananana dek...

Russell anlatıyor:

Ben müziğin bir matematiği olduğuna inanıyor ve bunu tutkumla birleştiriyordum. Ludwig ile Cambridge'de tanıştığımızda henüz çok gençti, belki yirmili yaşlarına gireli çok olmamıştı. Onu ilk dinlediğimde onun ne büyük bir dehâ olduğunu anladım ve bahtsız asrımızın en iyi müzisyenlerinden birisi olacağından asla şüphe duymadım. Ona birlikte müzik yapmayı teklif ettiğimde (o gün halen aklımda) bu öneriyi memnuniyetle kabul etti. İlişkimiz pek de normal sayılmazdı: Çoğu za-

man tartışıyorduk, birçok konuda hemfikir olamıyorduk fakat ortaya çıkardığımız iş yine de olağanüstüydü. Benim deneyimim onun dehâsı ile birleştiğinde kaçınılmaz olarak çağ üstüydük. Bazıları “Analitik Müzik” diye bir şey icat edip, bizi de bunun kurucuları ilân ettiler. Halbuki sadece müzik yapıyorduk. Bir süreliğine yeryüzünden uzaklaşıyorduk...

Bertrand Russell yirminci asır için bir “baba” sembolü olabilir. Çünkü yirminci asır da, tıpkı on dokuzuncu asır gibi müziğin yirminci asırdaki atası, birçok tarihçiye göre odur. (Tabii aynı tarihçiler, salatanın kaşıkla yenmesi gerektiğini de söylüyorlar, bu yüzden ne kadar ciddiye alınır söyledikleri, bilinmez.) İyi müzik yapmak için, çok şey görmüş, çok şey yaşamıştır Bertrand Russell. Evvela iki dünya harbini de görmüştür. Hatta ilk dünya harbinde Ludwig Wittgenstein esir düştüğünde, kimbilir nasıl acılar içinde kıvranmış olmalıdır! Yine aynı harp esnasında, savaş karıştılığından ötürü cezalandırılan Bertrand’a kesilen para cezası, onun nadide eserlerine sayılmıştır. Bir müzisyen için ne denli aşağılayıcı, ne denli küçük düşürücü bir tavidir bu, bugünden bakıldığında bilinemez. (Bugün için otoritenin aşağılayıcı tavır sergilemeyeceğinden değil de, böylesi bir müzisyenin artık var olmayışından.)

Aile yaşamı da pek iç açıcı değildir bahtsız Bertrand’ın. İlk evliliğinden umduğunu bulamayan Bertrand, ikinci, üçüncü ve belki de dördüncü evliliğini de yapmış (ben bunu yazarken belki bir yerlerde beşinciyi yapıyordur, yaşlı kurt), ikinci ve üçüncü evliliklerinden (sayısı pek de önemli değil) çocukları olmuştur. Fakat, bir türlü mutlu bir Bertrand olarak tanıyamamıştır kendisini. Mutlu Bertrand sanki çok uzak bir ülkede ondan haber bekliyor gibidir. Müziği de öyledir nitekim, hüznü, bir türlü mutlu olamamış fakat yine de umutvar. Umudvar ve dinlendikçe dinlenen...

Ludwig anlatıyor:

Bana sürekli bir şeyler telkin etmese, iyi adam. Telkin etse de iyi adam, tanrısal bir müzisyen. Tanrısal demek de ne kadar doğru, emin değilim. Tanrı ile arası pek iyi sayılmaz. Ondan çok şey öğrendiğimi kabul etmiydim, söyledikleri her zaman değerlidir. Şu da gerçek ki, dil bir iletişim biçimi değildir; bir varlık biçimidir. Onun dili benim var oluşumun da temelidir. Birbirimizi tamamlıyoruz, onun çellosu benim piyanom için büyük bir şans ve benim piyanom olmadan onun çellosunun bir anlamı yok. İkili bir var etme, yok etme sürecine benziyor bu...

Orada olan birisi anlatıyor:

O gün orada olan bendim, herkes en şık giysilerini giymişti. Belki bir kısımımız hafif sarhoş, geri kalanımız ise sarhoş olmak için hazırдық. Olağanüstü bir geceye tanıklık etmenin heyecanı öyle bir sarmıştı ki etrafımızı, insanların yüzlerinde atıyordu yürekleri adeta. Birbirimizin yüzüne dokunacak olsak, yüreğimiz de titriyor, daha yaşamsallaşıyor, daha berraklaşıyorduk. İşte nihayet, Bertrand ve Ludwig sahneye çıktıklarında, bir anda büyülenmek için hazır ola geçtik. Saatler ilerledi ve Bertrand yere yığıldı. Birkaç saniye sessizlik oldu. Dünyanın neresine giderseniz gidin, böyle harikülade bir sessizliği bulamazdınız. Hayır, hayır Ludwig'di yere yığılan. Zor görüyordum loş ortamda, ama daha yakın yerlerde "Ludwig, Ludwig, iyi misin?" gibi cümleler duyuldu. Herkes olanca sakinliği ile eserin piyanosuz bitmesini bekledi ve eser nihayet bitince alkışladık. Bu müthiş dehâ gözlerimizin önünde sonsuz oldu...

Ludwig'in ölümü Bertrand için ilk başta etkileyiciyse de, yaşlı kurt hayatına devam etmekte de mahir davrandı. Veleve ki müziğini/ müziklerini (artık yaptığı müziği kendi üzerine alamazdı, onda

Ludwig'in payı her zaman için ayrılmalıydı) daha da ileri götürmekten, geliştirmek ve gençleştirmekten geri durmadı. Ludwig'in dehâsını da yanına almış gibiydi, bir beden olarak kaybolan Ludwig, bir dehâ olarak Bertrand'a yoldaşlık etmeye devam ediyordu. Fakat ölüm kaçınılmazdı onun için de, Ludwig gibi sahnede ölmek onuruna erişemedi Bertrand, oysaki bunu nasıl da dilemişti! Neredeyse asırlık bir yolculuktu Bertrand'ınki. Savaşlar, mücadeleler, güzellikler kadar kötülükler, sarhoşluklar kadar ayıklıklar, yükselmeler kadar alçalmalar...Bir 1970 Şubat'ında Bertrand Russell, büyük evinde ve huzurlu yatağında sonsuzluğa uzandı...Tarih onu ve bahtsız Ludwig'i asla unutmadı, onların müzikleri halen kulaklarımızın en zarif konukları.

Ludwig'e Ağıt:

*Dil yalnız sesle değil ama
Yalnız düşünle değil ama
Yalnız değil ama, yoldaş
Cambridge dağlarında bir kuş
Öter durur aman aman...*

Lansens Gerillaları

Si Vis Paces Pare Bellum!

Yirminci asrın ikinci yarısında, yani II. Dünya Harbi'nden de sonra, dünya akıllanmış olacaktır ki topyekûn bir savaştansa lokal olarak, yer yer ve küçük gruplar halinde savaşılmaması gerektiği fikriyle barışmıştır. (Görünürde böyledir elbette bu, yirminci asrın ötekiye olan düşmanlığı evrenselliğini korumakla birlikte, her önüne gelenin

her önüne gelenle silahlı mücadeleye girişmesi mantıksal olarak dışlanmıştır.) Bu mühim bir adımdır, küçük gruplar halinde savaşmak hem ekonomik olarak hem de dünyanın çeşnisinin kaybolmaması açısından değer taşır. İşte böylesi bir aydınlanmanın ardından, Gerilla Savaşı denilen model, dünya tarihinin son düzlüğü açısından belirleyici olmuştur. Gerilla Savaşı tekniği ile literatürümüze yeni bir kavram da eklenmiştir: Terörizm. Kelime itibariyle “korku salmak, korkuya sevk etmek” manasına gelen terörizm, dünya tarafından legal kabul edilmemiş bir grubun, legal kabul edilmiş bir orduya karşı yıldırma amaçlı bir savaşa girişmesi işidir. Tabii, bu terör olarak böyledir. Pratikte terörizm kelimesinin aslına sadık kalacaksak, roller bir anda değişebilir. Bu konu fazla polemik götürür fakat hiç de bu polemige girmek niyetinde olmadığımından, sizlere yirminci asrın ikinci yarısında Fransa kırsallarında var olmuş bir gerilla grubundan bahsedeceğim:

Kendilerine Lantekst Gerillaları diyen bu grubun iki elebaşı vardır: “Kel Çırpı” kod adlı Michel Foucault ve “Metin Ağbı” kod adlı Jacques Derrida. Örgütün yönetimi bu ikisinin elinde görünse de, birçok kanlı eylemin düzenlenmesi gerillaların kendi inisiyatifleri ile olmaktaydı. Eylemlerin öncü isimlerinden birisi olan “Düşman I.” kod adlı Jean F. Lyotard, “Modern” kod adlı Rus ajan Jakobson’ı hunharca katletmesiyle örgüt içi hiyerarşide yükselmiş ve üçüncü adam konumuna gelmiştir. Ilımlı bir gerilla olan “Mitadam” kod adlı Roland Barthes ise eylemlere katılmamasına rağmen, düşmanla müzakere için değerli bir role sahiptir. Her ne kadar örgüt müzakereye pek yanaşmasa da, Barthes’in gördüğü köprü görevi örgütün geleceği için değerli görünmektedir. Bilhassa 60’lı ve 70’li yıllarda Fransa’yı kana bulayan bu grubun 70’li yılların ortasından itibaren elebaşlarının derin fikir ayrılıklarından ötürü içeriden kırılmaya başladığı bilinir. Bu kırılma onarılamaz boyuta geldiğinde ise örgüt ikiye ayrılır: Derrida önderliğindeki Lantekst Gerillaları ve

Foucault önderliğindeki Landisc Gerillaları iki ayrı örgüt olarak yollarına devam ederler. (Bir gerilla grubu sonsuza kadar bölünebilme yetisine sahiptir.)

Bir Lantekst Gerillası anlatıyor:

Metin Ağbi bir gün hepimizi topladı. Sinirli görünüyordu, belli ki bir şey olmuş. Bir sürü söylev kesti, sesi hep yüksekti. Onu anlamakta zorlanıyorduk fakat yine de can kulağı ile dinledik hepimiz ve en son şu meşhur cümleyi kurdu –nedendir bilmiyorum ama bu cümle tarihe geçti:

“Yoldaşlar! Metnin dışında hiçbir şey yoktur!”

Şaşkındık, pek bir şey anlamadık. Bu cümle uzun zaman örgüt içinde münakaşalara sebep oldu. Kimisi Metin Ağbi’nin kendisi dışında bir şey olmadığını söylediğini iddia ederken, kimisi “Metin Ağbi narsist birisi değildir, muhakkak başka bir şey kastetmiştir,” diye diretiyordu.

Bir Landisc Gerillası Anlatıyor:

Kel Çırpı pek gülmezdi. Sürekli ciddi bir görünüşü vardı fakat bazı geceler gülmesi tutardı. O gecelerden birinde (e biraz da sarhoşuz tabii) bana şöyle dedi hem gülerek hem içlenerek: Fazla anlaşıldığım için karanlıkta kalıyorum. Anlamadığımı söyledim. İşte, dedi, karanlıkta kalıyorum. Değişik birisiydi, bilemezdim o gecenin sabahı Ajan II. tarafından öldürüleceğini.

Foucault’nun beklenmeyen ölümü iki örgüt için de zayıflama dönemine girişin işaret fişegi gibiydi. Derrida eski dostunun ölümüne pek üzölmüş değildi, fakat mücadelenin zayıflayacağını ön görüyor

ve endişeleniyordu. Safları sıklaştırmak gerekliliğini her konuşmasında ifade ediyor, bir yandan kendisi de içten içe çürüyordu. Tek derdi yirmi birinci yüzyıla kafasını sokabilmekti. (Kafasını sokmak ifadesi yanlış anlaşılmasın, tüm sorunlarımızı onun üzerine yıkmak derdinde olmadığımı biliniz.) Derrida tehlikenin farkında bir tavırla örgüt içi söylemi genişleterek bir seslenişinde gerillalara şöyle dedi: *Yemin ederim; metnin dışında hiçbir şey yoktur! Metnin dışında bir şey varsa, onu metnin içinde olduğuna ikna edecek argümanlar bulurum!*

Yirminci yüzyılın sonunda örgütün etkin mücadelesi yerini yaygın fakat zayıf bir mücadeleye bırakmış gözüktü. Örgütlenme artık tüm yeryüzünü kapsıyorken, faaliyetler zamanla yok denecek bir seviyeye geldi. Bir zamanların delikanlı gerillalarının birçoğu yaşlandı; ya elden ayaktan düştü ya da öldüler. (“Minör” kod adlı Gilles Deleuze pencereden atlayarak intihar etti. “Yoldaş” kod adlı Félix Guattari ise Deleuze’ün ölümünden üç sene önce Deleuze tarafından ‘sehven’ öldürülmüştü.) Dünya tarihi için gür bir ses olmaklık durumu, yerini derin bir sükûnete ha bırakmış ha bırakacaktı. Kaçınılmaz bir mağlubiyet gibi görünüyordu bu. Fakat bilinmeyen şey, dünyanın her yerinde toplamış oldukları gizli taraftarlardı. Onlar, halen varlar. Otobüste, pazar yerinde, sinemada, umumi tuvaletlerde ya da evimizin içinde, yanımızdalar belki onlar. Her yerdeler! Halen bizimleler.

Günümüze Dair Bir Küçük Dipnot:

Günümüzde; yeryüzünde yaklaşık üç milyon lantekst ve en az onun kadar landisc sempatizanı olduğu biliniyor. Bunların büyük bir kısmı (ya cesaret edemediğinden ya da tarihsel bir utançla baş

başı bırakılma korkusuyla) kendisini gizlemek zorunda kalıyor. Gizli sempatizanların büyük bir çoğunluğu Amerika ve Avrupa gibi özgürlüğün son derece kısıtlı olduğu, insanlıkdışı işkencelerin yapıldığı ve ifade özgürlüğünün neredeyse yok sayıldığı yerlerdeyken, Ortadoğu gibi özgürlüğü fetiş haline getirmiş, insan haklarının üstünde hiçbir değer tanımayan coğrafyalarda bu sempatizanların kendilerini göstermekten çekinmediği de şüphe götürmez bir gerçek. Velew ki kimi Ortadoğu ülkelerinde, örneğin Türkiye’de akademi ya da benzeri eğitim kurumlarında Derrida ve Foucault kürsüsü olduğuna bile rastlanabiliyor. Varsayımları ise son derece etkileyici: “Tarih içerisinde illegal bir örgüt sayılmışlarsa dahi, bir ideolojileri ya da bir dertleri olduğu açık. Doğru ya da yanlış, İncelemeye değer!” Özgürlük başka bir şey tabii. Tarih iyi ya da kötü, ahlâki ya da ahlâkdışı, doğru ya da yanlış üzerinden inşa edilmez, tarih iyinin ve kötünün ötesindedir (bunu kim demişti yahu), tarih orada olmak demektir (sanki bunu da daha önce başka birisi söylemişti). Başka hiçbir anlama gelmez, bize ahlâki ya da vicdanî bir ders veremez ya da biz onları ahlâki kısır yargılarımıza hapsedemeyiz. Diyeceğim ise aslında şudur: Yaşasın tam bağımsız tarih, yaşasın Foucault’nun kel oluşundan bir ahlâk önermesi çıkarmaya çalışmayan halkların kardeşliği!

ANLATININ ANLATISININ ANLATICIYA ÇİLESİNE DAİR BİR BAŞKA ANLATI

*Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus.*

Çağımız Bir “Felsefe” Çağıdır

Dostlar;

Antik Grek’ten başlayıp yirminci asra ulaşan yangından payımıza düşeni almasına aldık fakat bununla yetindik mi; elbette hayır! Çağımız yangını körüklemekle kalmadı, yangını kavramak adına da yeni bir disiplin icat etti: (Belki halen duymayanlarınız, bilmeyenleriniz vardır) Felsefe (kulağa pek tuhaf geliyor doğrusu). Sözcük anlamı olarak; “bilgelik sevgisi”. Açıkçası pek anlaşılabilir bir şey değil bu. Bilmek ve sevmek fiillerinin bir aradalığı bir oksimoron doğuruyor gibi. Ama aslında mümkün olduğunu yirmi birinci asrın ünlü bilgelik sevgisicisi anlatıyor (ismi büyük h ile yazılıyor, sağlığı da pek iyi sayılmaz doğrusu, güvenmek için hayli zorlanabiliriz fakat yine de bir an için ona güvendiğimizi ve inandığımızı varsayalım, ne kaybederiz):

Şimdi biz yeni bir şey oluşturuyoruz ve bundan bin yıllar sonra da konuşulacak bu. İşin içinden çıkamayacaklar. Kimileri lanetleyecek bunu,

kimileri şeytani sayacak fakat her devir var olacak. Şimdi biz yapıyoruz ve kimse farkında değil yapılan şeyin. Aslında yeryüzünün temelleri ile oynuyoruz. Belki bunu bir ebe de yapabilirdi, bir seri katil de, velev ki bir asker de yapabilirdi bir dağ gerillası da. Ama biz, dört başı mamur çağın insanları bunun için tarihin en yeteneklileriyiz. Bizden başkası yapamadı ve yapamayacaktı da bunu. Şu refah yüzyılı, şu huzurun yüreğinde rehavetten uyuyakalan çağ, evet işte bizim çağımız, evet işte biziz: Beklenen şafak!

Artık görüyoruz, biliyoruz; bütün askeri binalar birer birer Felsefe Akademilerine dönüşüyor. Savaş uçaklarının yerini kalın kalın kitaplar alıyor, penis büyüten haplara ilgi oldukça azaldı (zaten kimse kullanmıyordu), hayvan avlamak ayıplanıyor, köprülerden, yollar-dan, kaldırımlardan ya da altgeçitlerden artık kimsecikler bahset-miyor. (Zaten en son bahsedildiğinde Almanya'da Hitler, İtalya'da ise Mussolini vardı.) Artık kentler zevksiz ve estetik yoksunu yapı-larla dolup taşmıyor, birisi bir diğerini sırf bir diğeri olduğu için öldürmüyor ya da boğazına yapışmıyor. Birileri Tanrı'nın sopala- rıyla sokaklarda cirit atmıyor, hayvanat bahçeleri kapatıldı ve artık kimse istiridyeye bolca limon sıkıyor. Hapishaneler ve tımarha- neler neredeyse artık yoklar. Topraklar paylaşılan bir şey olmaktan çıkıp rahat bir nefes aldılar. Ormanlar yeryüzünün çok daha büyük bir bölümünü kapsıyor. Artık eskisi gibi tarih törpülenmiyor, tarihe yapılan suikastler de birdenbire kesildi, siz de farkındasınız bütün bunların, şüphe yok.

İşte, hal böyleyken (bu)günümüz artık bir “bilgelik sevgisi” çağı- dır. Bilgelik sevgisiciler giderek çoğalmakta, önümüzde, ardımızda, yanımızda bitmekte. Pazar yerleri tıklım tıklım dolu, herkes bir fikrin peşinde koşturmaktan yorulmuyor. Sevişmeye nasıl vakit ve

enerji buluyorlar, inanın anlamak mümkün değil. (Sevişmediklerini varsaymak da pek mümkün görünmüyor, öyle ki nüfusumuz giderek artıyor, gün geçmiyor ki milyonlarca geleceğin bilgelik sevgisicisi peydah oluyor, aramıza katılıyor.) Öyleyse gelecek çağlara bir bıraktığımız olsun bu da, tepe tepe kullansınlar. Yeri gelip hırpalasınlar, hırpalansınlar. Olur ya; tüketirler, beceremezler, birbirlerini yerler; (bundan bize ne?) orasını da artık onlar düşünsünler.

Bilge Adam Türküsi

*Endişe yok,
toprak huzuru getirecektir;
vapurdumanları ve külçiçekleri ile.
Bilge adam nereyi kaplıyor, yerzamanda?
Bilge adam nereyi kaplıyor, yerzamanda?
Balıkçının saçları ağarıyor;
eli koynundadır asil hayvanın.
Bilge adam nereyi kaplıyor, yerzamanda?
Bilge adam nereyi kaplıyor, yerzamanda?*

SON DÜNYA ANLATISI

Sic transit gloria mundi.

Gregor Samsa Bir Sabah Korkulu Düşlerinden Uyandığında

Kendisini devcileyin bir insana dönüşmüş olarak buldu. Çağlardan yirmi ikinci asır, tastamam tarih Mayıs'ın yirmi sekizinci günü –kuvvetle muhtemel sonsuz devreden sıcak mı ılık bir Perşembe öğleden öncesi. Bu dehşetengiz durumun içinde kendisini tümüyle yabancılaşmış (üçüncü yabancılaşma olarak yabancılaşma, yani kendi cismine olan yabancılaşma) halde bulan Gregor Samsa, insan bedeninin keşfine çıktığı zaman; çok işe yarar bir uzuvla hayretler içinde tanıştı: İki adet el başparmağı. Aynı başparmaklardan iki adet de ayaklarda bulunuyordu fakat ellerindeki kadar ilginç gözükmüyordu bu. O an için bu uzuv ona mucizevî geldi, doğaüstü bir şeydi bu! Hemen bu uzvun işe yararlığını deneyimlemek için eline geçen ilk aleti büyük bir zevkle kavradı; masanın üzerinde öylece duran bir tabancayı. Aman Tanrım! Bu muazzam bir duyguydu, bir iki kurcaladı tabancayı. Tetik kısmı oldukça ilgi çekici geldi. Tabancayı içgüdüsel bir hareketle kafasını götürüp tetiği oynattı. Gregor Samsa için daha mutlu bir son yazılamazdı.

Meursault elişkisi

“Bir anlama girişimi olarak kendini kendi yazgısına davet etmek; kendini kendi yolunun izini suren birisi olarak bulmak ve kendini kendinden hareketle tanımak.” Meursault, kendisini kendi yazgısının (her insan kendi yazgısının hem karanlık yazarı hem de sadık okurudur) kollarına teslim ederken böyle söylemişti. Dünyayı son kez algılama onuruna –onur belki de dünya için en eski erdemdir– erişmiş, kendisini kendi yazgısının dar yollarında kaybetmek üzere amaçsız ve engibeli bir yola koyulmuştu. Bu yolda türlü eziyetler çekmiş, sırt ağırlarıyla boğuşmuş, kayalar iteklemiş, canavarlarla savaşmuş, bitkin ve halsiz düşmüş fakat hiç umursamamıştı bile. Nice dünya yolcularını da aynı yolda tanımış, hemence arkadaş edinmişti. Bazılarını ise düşmanı olacak kadar çok sevmiş, benimsemişti. Roquentin ve Zarathustra, onlardan yalnızca ikisiydi.

Roquentin Miti

Yirmi ikinci asrın sonsuzlukla çevrelenen bir sabaha karşısı (anlatıya göre yağmurlu bir gün) Roquentin tek odalı geniş evinde l bulundu, yer doğup büyüdüğü şehir, Paris. İlk başta mkemmел tasarlanmış bir intihar gibi duruyordu bu –bilinene göre psikolojik sorunları da vardı– fakat her şeyden şüphelenen bir septik mafyası, bunun bir cinayet olabileceği düşüncesinin de gözardı edilmemesi gerektiğini söylüyordu. Peki ama, Roquentin’in bedeninde ne ölümüne sebep olacak türden bir yaraizi bulunuyordu –sadece belki önceki gün parmağı derin olmayan şekilde kesilmiş, yara bandı ile kesik kapatılmıştı, ne boynunda bir ip izi ne de ölümüne sebebiyet vereceği düşünülen başka bir işaret. Gelişkin tıbbi tekniklerle haftalarca incelendi Roquentin’in cansız ve naif bedeni, ölümüne sebep olacak hiçbir şey yok gibiydi. Yaklaşık bir ayın sonunda, bu

işin fazla uzadığını düşünen Doktor J. F.; “Belki de sadece midesi bulanmıştır,” dedi. Diğer doktorlar için gülünçtü bu fakat mit bu ya; Roquentin, mide bulantısından öldü.

Kötümser Bir Gezgin: Candide

Yeryüzü zannedilenden biraz daha küçüktür (dağlar, ormanlar, okyanuslar ve elbette çeltik tarlaları da dahil). Adım hesabına lüzum yoktur fakat Candide, bunun apaçık bir kanıtı gibi ortalık yerde uzanmaktadır: Acı, tüm yeryüzüne eşit dağılmaz fakat Candide onları eşit dağılmış gibi duyumsamaktadır. Kötümserin yazgısıdır bu, acıyı acıdan ayırmak, acıyı acıdan farklı telaffuz etmek işinde pek acemi sayılırlar. Kötümser Candide’in, acının ve zulmün yeryüzünden, enginliğin ve coşkunun yegâne mekânı gökyüzüne uza-nışı, neredeyse yüzyılları bulmuştur. Yüzyıllar ki; acının, kederin ve zulmün yüzyıllarıdır. Candide henüz kırkına varmadan bir Avrupa kentinde veda eder yaşamına. Geride dağlar, ormanlar, okyanuslar ve elbette çeltik tarlaları bırakarak...

Hoşça kal Candide.

Zarathustra’nın Son Sözleri

Çağlar evvel anlatılmış ünlü bir efsaneye göre; elli sekizini aşkın, saçları apak ve gözleri kederlice uzağı süzen bir dağ çobanı bu son sözleri işittiği vakit Zarathustra’yı öldürüp şehre iniyor ve herkese dağda bir Tanrı ile karşılaştığını ve onu tereddüt etmeksizin öldürdüğünü anlatıyor. Anlatırken gözleri büyüyor, sesi titriyor ve elleri taş kesiliyor. Neden onu öldürdün, diyerek sitemkâr söylenen, hat-ta belli belirsiz öfkelenen kalabalığa defalarca, bıkmadan usanma-

dan, hem de ürkütücü bir ses tonuyla söylediği o kan dondurucu sözlerle karşılık veriyor:

-Ölüm çoban değildir, dedi bana; ama sen bir çobansın. Dağdan ineceksin ve beni öldürdüğünü anlatacaksın herkese bağıra çağıra, bir çobana, iyi ve yürekli bir çobana yakışır şekilde!

-Ölüm çoban değildir, dedi bana; ama sen bir çobansın. Dağdan ineceksin ve beni öldürdüğünü anlatacaksın herkese bağıra çağıra, bir çobana, iyi ve yürekli bir çobana yakışır şekilde!

-Ölüm çoban değildir, dedi bana; ama sen bir çobansın. Dağdan ineceksin ve beni öldürdüğünü anlatacaksın herkese bağıra çağıra, bir çobana, iyi ve yürekli bir çobana yakışır şekilde!

-Ölüm çoban değildir, dedi bana; ama sen bir çobansın. Dağdan ineceksin ve beni öldürdüğünü anlatacaksın herkese bağıra çağıra, bir çobana, iyi ve yürekli bir çobana yakışır şekilde!

...

BÖLÜM SONU CANAVARI

*Halen hikâyesini bulamamışlar
ve yarasıyla yüzleşememişler için...*

Bir Savaş Alanı Olarak Dil

Bütün bu anlatıdan çıkması gereken (gerekirlik ne ağır bir yük) yegâne sonuç; tarihin bir savaş alanı olduğuna ve bu savaşın dilin sınırları içinde biteviye sürdüğüne ilişkin çekincesiz yargıdır. Nedir ki; bizler, dili bir araç olarak kullanmakla meşhur, ağır-aksak ve tarih için pek değersiz savaşçılarız. Kavrama denilen işin, dilin dışında gerçekleştiği gibi saçma sapan (ama asla absürt değil) bir yanılğı, tüm hücrelerimizde nasıl oluyorsa gezinmekte. Savaşlar zannettiğimiz –ve yine yanıldığımız– gibi bedenlerin savaşları değildir artık. Savaşlar, dillerin savaşlarıdır. Öyle ki; kimin söylemi kimin söylemini kırar ya da bastırırsa Kral odur; ve Kral sevicisi ise kendisine bir dil, bir söylem, bir yara ya da bir hikâye bulamamış bir zavallıdan başkası olamaz.

İmdi; halen tereddüt ediyor muyuz, bir dilin, bir söylemin, bir hikâyenin, bir derdin ya da henüz kapanmamış olan bir yaranın peşinden bir araç olarak değil fakat bir amaç olarak koşturmaktan? Yahut emin değil miyiz hikâyemizin bizi oracıkta bekliyor olduğundan? Kötü birer savaşçı gibi, var olan dile, var olan söyleme

ellerimizin nasırları patlayana kadar alkış tutup; onu, olduğundan çok daha yüce ve çok daha tarihsel göstermek mi istiyoruz yoksa? Öyleyse; eğer bir Kral sevicisi ya da (bağışlayın bu kulak tırmalayan argo söylemimi) bir Kral yalakası olmak istemiyorsanız, kendi yaranızın peşinden koşunuz ve kendi dilinizi kendiniz bulunuz. Hikâyeniz, orada, orada, tam orada; tüm çıplaklığı ve sahiciliği ile sizi bekliyor olacak.

Emin olunuz.

Düşlem/Fantazya Olarak Dünya

Yeryüzü, distopik bir kurgudur. Bunu bir yeryüzü varlığı olarak kendimi acındırmak için, ölesiye bir hüznüle ya da ilkelce ve ilkece öfkeli şekilde söylemiyorum. Zira, distopyalar, bir düşlem şekli olarak ütopyalardan çok daha albenili ve çok daha gerçekle akraba gelmiştir hep bana. Fakat buradan hareket etmek, bizi Hobbesçuluğa kadar götürebilir (Hobbes, on yedinci asır İngiltere’sinde kendi halinde bir esnaftır. İnsan doğuştan kötüdür, yargısını esnaflığın getirdiği sinir bozukluğuna borçlu olmamız ise kuvvetle muhtemeldir). Gerek bir distopya olsun, gerekse bir ütopya; değişmeyen gerçek, tekinsiz yeryüzünün, “kendisinde bir düşlem” ve diğer tüm düşlemlerin de kendisini var etme alanı olduğudur. Mitologya olarak tarihi de, fantazya olarak yerde yaşar ve onun sınırları içinde kurgularız. Bu açıdan yer, yalnızca bedenimizin varlık alanı olmakla değil, aynı zamanda düşlem dünyamızın da varlık alanı olmakla yeşildir. Onun kıymetini bilmekte yine fayda vardır, ne kadar çok ağaç, o kadar fazla düşlem; ne kadar fazla beton yığını, o kadar az düşlem. Bu son derece itici görünen pop-mesajı da verdiğime göre, kendimi nihayet son kerteye atabilir, biraz hüznülü bir vedaya hazırlanabilirim artık.

Felsefe Nedir- Ne Değildir?

Tarihin bir yurttaşı olan okur, buraya kadar bir kurgunun parçası olmaktan ne kadar mutlu olursa olsun, yine de içten içe bir hayal kırıklığı içinde olmalıdır. Hatta bu hayal kırıklığı ileri gidip bir itiraz şeklini de alabilir. Lakin, işte tam da buradadır “felsefe” dediğimiz etkinlik. Bir hayal kırıklığı ve bir itiraz olarak felsefe: Sanırım okuru bu iki duyguya itmekten ve onun içinde öylece bırakmaktan daha yalın bir felsefe anlatımı olamaz. Tarihin yurttaşı olan okur, oldukça istemsiz ve bilinçsiz bir halde kendisini felsefenin içinde bulmuş olmalıdır. Ama yine de elbette bu kadarla sınırla kalamaz, felsefenin içine düşmüş olan kişi. Hayal kırıklığını zarafetle, itirazını retorikle doğru ve yerinde kılmak zorunluluğu da doğmuştur onun için. Kaba bir hayal kırıklığı ve yavan bir itiraz bizi felsefe için motive kılmaya yeterlidir fakat bizi yetenekli kılmak, inceliğin ve retorığın işidir. Anlatısı geçen kişiler, hayal kırıklıklarını incelikle, itirazlarını retorikle “tarih için yerinde” kılmış kişiler olarak alakamızı cezbediyorlar. Onlarla bu yüzden bu kadar içli dışlı oluyor ve onları bu yüzden kendi içimizden birileri olarak görüyoruz.

Peki, felsefe ne değildir? Yaygın algının aksine, felsefe bir mutluluk anahtarı, iyi ve doğru bir yaşam için yol gösterici, yaşam etkinliği için bir yan etkinlik, bir epifenomen ya da en basitinden bir yaşam rehberi, bir cevap anahtarı değildir felsefe. Yine yaygın kanının aksine felsefe, kabaca “soru sorma sanatı” da değildir, soruyu sancının yönettiği ve izin verdiği biçimi ve kadarıyla sorabilme sanatıdır. Bir hayal kırıklığı dizaynı ya da bir itirazı sözcüklere indirebilme yeteneğidir. Felsefenin “halk için” olamayacağını daha en baştan söylemiştim. Zira halkın başka türden kaygıları vardır; örneğin akşam ne yiyeceği, bu ayın kirasını nasıl ödeyeceği, yan sokaktaki yol çalışmasının ne zaman biteceği türünden dünyevi kaygılardır bun-

lar. Bu türden kaygılar, felsefenin içeriğinden oldukça bağımsızdır, felsefe başka türden kaygı refleksleri geliştirebilenler içindir. Tüm toplumu bir felsefe toplumu kılmak ne mümkündür ne de akılcı.

O zaman, şu haldeki çıkarımımıza göre, anlatı herkes içindir fakat anlatının kulağa isabeti, sancıyı, kaygıyı ya da yarayı yüksek bir farkındalıkla sezebilme ve yönetebilme beceresiyle doğru orantılıdır. Kulağına anlatı isabet eden okur, çoktan yarasına koşmuş olmalıdır, dolayısıyla burası bir lafügüzaftır. Bu yüzden uzatmanın pek manası yoktur, herkes yaralarına dağılsın...

Üçleme

Elinizde bulunan bu kitap, bir üçlemenin ilk kitabı olarak düşünüldü (sen düşünmedin mi sevgilim; düşünüldü de ne demek yahu, diye soruyor olabilirsiniz ve fakat bırakalım da bu tarihsel polemik Descartes ile Nietzsche arasında kalmaya devam etsin). İkinci kitapta, asker terzisi Brecht'ten, seks işçisi ve dehâ Rimbaud'dan (ve devamlı müşterisi Verlaine'den belki), Psikolog Woolf'ten (...); üçüncü kitapta ise memur Bach'tan, gökbilimci van Gogh'tan (...) bahsedeceğim —şansımız varsa belki Shubert de bizimledir. Eğer ömrüm kâfi gelir ve üçlemeyi tamamlayabilirsem —ki Tanrı'nın bu konudaki inisiyatifini merak ediyorum, tarihsel tuhafın sürecini bütünüyle izleme fırsatına sahip olacağız. (Sahip olmanın eksiltici, geriletici, körleştirici olduğu konusunda hemfikir olduğumuzu zannediyorum.) Şimdilik ise...

Kapatıyoruz

Quid rides? Mutato nomine, de te fabula narratur!

Bir Roma köylüsü olan, yaşlı adam Horatius tarihevel şöyle bir soru sormuş: *Bir kimseyi gülümseyerek doğruyu söylemekten alıko-yan nedir?* Cevap bugün için oldukça basittir: Çünkü, denir; doğ-runun kendisi zaten gülünçtür –hatta belki de en gülüncüdür, onu ciddileştirmek için somurtarak söylemek gerekir. Yalanın ise ken-disi suratsızdır ve en iyi ihtimalle ciddidir, onu komikleştirmek ve ucuzlaştırmak da yine bizim elimizde, bizim kabiliyetimizdedir. Bir kimsenin doğruyu söylerken aslında yalan söylemediğini bil-memize imkân yoktur. Halbuki yalan söylediğinde yalan söylüyor olduğu kendisinden açık ve seçiktir. Bu yüzdendir ki, çoğunlukla yalan söylememiz gerekir –ki böylesi bir düşünmenin prensibini çözmekle, zaten yaşlanmış ve çöküntüye uğramış olan zavallı zih-nimizi daha fazla yormayalım.

Tarih, yara almış bedenlerin tarihi ise eğer –ki anlatılana göre açık-seçik öyledir– sizin de bu yaralardan kendi payınıza düşe-ni almak gibi bir tarihsel bir yükümlülüğünüz ve ödeviniz var demektir. Tarihsel ve bu gece tamamlanması gereken bir ödev-dir bu. Tek derdim oydu ki, kendi yaranıza (ama pek derin-de ama daha yüzeyde bir yerde) koşmanız için sizi biraz olsun motive edebileyim, sizi sıcak yataklarınızdan soğuk sokaklara, Kopenhag’ın meşhur soğuk kaldırımlarına itebileyim. Öte yan-dan “geceden sabaha kalmış sıcak bira güzel kafa yapar” ya da “şarabın yanında biraz helva iyi gidecektir,” türünden günlük ya-şamda işe yarayacak ana fikirler veremediğim için de üzgünüm. Yalnızca yaranıza koşun istedim. Sadece yaranıza koşun. Yaranızı bulun ve onu kaşıyın. Ana fikirleri, büyük resimleri ve yastık kı-

lıflarını bir kenara bırakın. Birçoğu otoritenin safsatasıdır bunların. Siz yaranıza odaklanın.

Herkes yazgısına emanet...

Kısa Sözlükçe

Logos: Bir balıkçılık terimi, ilk balıkçılık terimi. Anlamı “balık tutmanın arkasındaki akıl ya da yüksek ilke”dir. Tabii zaman içinde evrime uğradı bu terim, artık balıkçılardan ziyade siyasetçiler kullanıyor bu kavramı: “Akılın arkasındaki üst akılın arkasında duran göksel üst akıl” olarak.

Katharsis: Bugün bu kavramı kullanan kişi sayısı neredeyse yedidir. Belki bir sekizincisi siz olursunuz diye; anlamı bir şeyden arınmaktır. Ama arınılan şey belli değildir, arınmanın kendisi ise dolaysız bir gerçektir. (Bir Not: Arınan kişiye halk arasında katharsis denilir.)

Pathos: Antik Grek’te nerede olduğu bilinmeyen bir dağ. (E, işte Antik Grek’te diyen sivrizekâlılar için not: Antik Grek bir zaman aralığıdır. Biz buna coğrafyazaman ya da yertzaman da deriz.)

Ethos: Antik Grek’te nerede olduğu bilinmeyen dağın bulunduğu, nerede olduğu bilinmeyen kent. Söylenceye göre yurttaşları ana-nelerine olağandışı şekilde bağlılarmış, gelenekperverlik onlardan sorulmuş.

Mimesis: Antik Grek’te nerede olduğu bilinmeyen dağın bulunduğu, nerede olduğu bilinmeyen kentin, kim olduğu bilinmeyen kurgulayıcısı. Bir şair ya da oyun yazarı olması kuvvetle muhtemel.

Cogito: Binlerce farklı anlama gelebilir, nerede ve ne için kullandığınıza bağlı bu. Örneğin; bir akşam yemeğinde ana yemeğin yanında içmek için kırmızı şarap ve beyaz şarap arasında kaldıysanız *Cogito* bir kararsızlıktır. Beyaz şarapta karar kıldınız fakat keşke kırmızı şarabı tercih etseydim, diye düşündüyseniz *Cogito* pişmanlıktır.

Conatus: İki seçenek vardır: Bu sözcük ya domatesle ilgilidir ya da var olmakla ilgili. Açık söylemek gerekirse domatesle ilgili olması daha muhtemeldir, var olmakla ilgili olsaydı bunu daha kolay tespit edebilirdik.

Decadence: Anlamı bir yana, tehlikeli bir kavramdır bu. Yirminci asırda kırk sekiz ve bu asırda şu ana kadar yedi kişi bu kavramı kullandığı için infaz edilmiştir. Sekizinci de ben olacağım sanırım. Tam bir decadence...

Bengi Dönüş: Bunu ben de sizin gibi ilk defa duyuyor olabilirim fakat bu bir teknik olabilir. Suçlunun ceza kesiciden kaçışının bir yöntemi, bir çıkar yolu olarak sonsuz kere dönmek ve ceza kesiciyi şaşkına çevirmek...

Dasein: Orada-varlık, orada (olan) varlık ya da en geniş anlamıyla Varlık için kullanılan Almanca bir terim. Orada anlamındaki “da” ile olmak anlamındaki “sein” ifadelerinin birleşimi ile ortaya çıkar fakat kullanım alanı günlük dilden ziyade felsefi zemine aittir. (Yalancı çobanın hazin hikâyesini bilir misiniz?)

Mantık: Bir akıl hastalığı, kimi zaman tehlikeli boyutlara ulaşabilir. Tehlikeli türüne, “ileri mantık” denir. İleri mantık hastaları karrantinaya alınmazsa, çevresindekilere kalıcı zararlar verebilir. Zeus korusun, hemen önlem alınmalıdır. İlk önlem Aristoteles’i bir kez daha öldürmektir.

Texte: Bir insanın, diğer tüm insanlar için anlaşılmaz olmasına vesile olan semboller ya da simgeler bütünü, anlaşılmazlığın uzlaşmış örgüsü, konsensüs halindeki anlaşılamazlık ilkesi.

Sens: Kendisini kendisi yoluyla reddeden, kendisine içkin kullanıldığında dahi kendisini karşılamayan bir terim.

Langue: Kendisi dışında bir şey tahayyül edilemeyen, var olan her şeyi kapsayan ve kuşatan şey.

Zarathustra: Bunu Zerdüşt olarak okumakta fayda var, aslında kendisi Nietzsche'nin işbirlikçisidir.

Bira: Soğuk içiniz.

Midye: İyi gider.

-SON-

KURDEŞEN

KAYA TANIŞ

Kurdeşen, bir ilk roman. Yazar, günümüzde klişeleşmiş “sıkıntı” ve güncel modern bunalım anlatısının aksine sıkıntıyı bir varlık, coğrafya ve kültürel bağlam içinde sorunsallaştıran bir anlatıyla karşımıza çıkıyor. Son dönem revaçta olan “kenti arabesk” depresifliğe karşı kendi coğrafyasından konuşan, nostaljiyi ve folklore dönüştüren, masal biçiminin özü niteliğindeki sözlü kültürle haşır neşir bir ilk roman. Acziyetle kudretin, naiflikle vahşetin “bıçak sırtı” bir dil ve teknikle çatıldığı bir kurmaca.

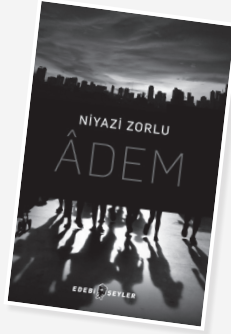
Kurdeşen, son zamanlardaki hikâye merkezli anlatımı, biçimsel bakımdan hikâyenin gerçek yerine iade eden, roman ile hikâye biçimleri arasında adeta “yeni” bir Anadolu epopesine imza atıyor.

Dedem, ağaçla konuşuyor sandım; bana yüzünü döndüğünde anladım, benimle konuşuyordu. Yağmur çiselemeye başladı, göz göze geldik, “Hadi,” dedi. Bahçeden çıktık. Babam karşımızda duruyordu. Belki de ilk kez üçümüz yalnızdık. Hatırlamıyorum, çocuklar bazı şeyleri hatırlamayı sevmezler, demiştim. “Bahçedeymiş,” dedi dedem. Babama doğru yürüdüm ve sevinçle dedemin bana verdiği bıçağı gösterdim. Zincirden çıkamaya çalışıyordum ki, “Tamam,” dedi babam. (Babam en çok “tamam” derdi.) Önce bıçağa baktı, sonra dedeme... Bakışları bıçaktan daha keskindi. (Ama ben bunu sonar düşündüm.)

Dedem bıçağı babama değil de bana verdiğinde oğlum daha doğmamıştı, annem kardeşime hamile kalmamıştı, babam ağaçtan düşüp ölmemişti ve ben daha çocuktum.

EDEBİ ŞEYLER

edebiseyler edebiseyler www.edebiseyler.com

ÂDEM

Niyazi Zorlu

Niyazi Zorlu, *Âdem* ile, *Şehiriçi Öyküleri*'nin ardından kente "başka" bir şiddet anlatımıyla geri dönüyor. *Şehiriçi Öyküleri*, gözlemcilikten türeyen dramatik kurgusuyla okuru kuşatan bir kitaptı. Kentin yoksul mahallerinde "yok sayılanların" endişelerini, sıkıntılarını, korkularını ve öfkelerini çarpıcı bir biçimde yansıtan öykülerle doluydu.

Âdem'de ise "dışarda" kalmanın ürkütücülüğü ile "içeride" olmanın korkusu arasındaki gerilim kendini her satırda hissettiriyor. Rüzgâr, gece, ara sokaklar, başıboş gölgeler, kâbuslar, işitilmedik sözcükler bu kısa ama yoğun kitabın sayfalarında *Hergeler*'ler gibi at koşturuyor. Şiddetin, hem saklı hem aleni hallerinin yoğun olarak işlendiği *Âdem*, aynı zamanda anlatı ile öykünün iç içe geçtiği biçimler arası bir kurmaca.

Niyazi Zorlu, takıntılarla korkuyu, yabancılıkla psikolojik gerilimi, aşkın durmadan biçim değiştiren hallerini bir arada tutan öyküleriyle kıskırtmaya devam ediyor.

Sesi duyar duymaz başımı kapıya doğru çevirdim ve size "Siz de duydunuz mu?" diye ürpertiyle sordum.

Şşşşt! Seni seviyorum. Biliyorsun, bu zamanda kimse kimseye kolay kolay söylemez bunu! Ben senin yanık tenini, açık alnını, o kara kaşlarını, kara gözlerini; hasılı, o kaç duruşunu seviyorum. Seni sertlikten sevecenliğe yuvarlayan sesini ve gülüşünü, seviyorum. Sırtını sana dayıyorum. Tıpkı sana benziyorum, tıpkı ikizin. Görenler bizi baba-oğul, ağabeyi-kardeş sanıyor. Konuşmalarımız çok satmayan ama oldukça itibarlı bir kitabı çok andırıyor.

EDEBİ ŞEYLER

 edebiseyler edebiseyler www.edebiseyler.com

